

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

สัญญาเลขที่ PDG45E0005

โครงการ การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาแหล่งพื้นบ้าน เพื่อฟื้นฟูและพัฒนารูป
แบบให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม เศรษฐกิจสังคมของชุมชน

โดย เครือข่ายแหล่งพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น

1. นายสวาท อุปฮาด
2. นายสังวาลย์ อันทะเกตุ
3. นายสุพัฒน์ กุมพิทักษ์
4. นายเพิ่มพูล นาทมทอง

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เอกสารการศึกษาวิจัย
เรื่อง การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาแหล่งพื้นบ้าน เพื่อฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบ
ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม เศรษฐกิจสังคมของชุมชน

โดย

เครือข่ายแหล่งพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น

- 1.นายสวาท อุปฮาด
- 2.นายสังวาลย์ อันทะเกตุ
- 3.นายสุพัฒน์ ภูมิพิทักษ์
- 4.นายเพิ่มพูล นานมทอง

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

เอกสารงานวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาแหล่งพื้นบ้าน เพื่อฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบให้
เหมาะสมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการศึกษา
รวบรวมภูมิปัญญา ในการผลิตเหล้าและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งศึกษารวบรวมจากพื้นที่ที่เป็นสมาชิกเครือข่ายแหล่งพื้นบ้าน
ภาคอีสาน จำนวน 5 หมู่บ้าน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารงานวิจัยเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของ
บุคคลที่สนใจตาสมควร คณะผู้วิจัยยินดีน้อมรับคำแนะนำจากทุกท่าน เพื่อนำมาปรับปรุง
แก้ไขรายงานฉบับนี้ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1. บทนำ	1
ความมุ่งหมายของการศึกษา	3
ขอบเขตการศึกษาวิจัย	3
ประเด็นการศึกษาวิจัย	3
วิธีการศึกษาวิจัย	4
กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	5
การศึกษานอกสถานงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	16
บทที่ 2. กระบวนการศึกษาวิจัย	18
บทที่ 3. สภาพทั่วไป	24
สภาพทั่วไปของเหล่าพื้นบ้าน	24
สภาพทั่วไปของเหล่ากา	33
สภาพทั่วไปของบ้านโคกประสิทธิ์	33
สภาพทั่วไปของบ้านโนนหนองลาด	42
สภาพทั่วไปของบ้านท่าช้าง	46
สภาพทั่วไปของกลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัย	50
บทที่ 4. ภูมิปัญญาในการผลิตเหล่าพื้นบ้าน	53
ภูมิปัญญาในการทำลูกแป้ง	53
ภูมิปัญญาในการทำเหล่าสาโท	66
ภูมิปัญญาในการคั้มกลั่นเหล่า	71
ภูมิปัญญาในการทำอุ	72
บทที่ 5. ผลกระทบจากการผลิตเหล่าที่เกิดต่อชุมชน	75
ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	75
ผลกระทบทางด้านสังคม	81
ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา	84
บทที่ 6. สรุปเสนอแนะ	92
บรรณานุกรม	104

บทที่ 1

บทนำ

วิถีคนไต – คนไท ผูกพันกับข้าวมานานมาก ทั้งในชีวิตประจำวันที่ใช้ข้าวเป็นอาหารหลัก และใช้ในวิถีโอกาสพิเศษ ที่ประกอบพิธีกรรม ต่างๆ ตามความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับผีวิญญาณที่มีมาก่อนการรับพุทธศาสนา และความเชื่อที่แฝงผสมอยู่กับพิธีกรรมทาง ศาสนา ในภายหลังมาตลอดจนเป็นที่ยอมรับได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคม “วัฒนธรรมข้าว”

จากการศึกษาวัฒนธรรมด้านความเชื่อ-ศาสนาของภาคอีสาน พบว่ามีการนำผลผลิตข้าวไปแปรรูปเป็นอาหารต่างๆมากมายหลายชนิดเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ทำข้าวเกรียบในงานบุญข้าวเจ้เดือน 3, ทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) เป็นอาหารสำคัญในบุญมหาชาติ หรือบุญแห่แหวด เดือน 4, ทำข้าวต้มหลายสูตรหลายชนิดในบุญข้าวประดับดินเดือน 9 และงานบุญข้าวสากเดือน 10 ฯลฯ

แต่ในส่วนของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีวิญญาณนั้น เป็นที่ยอมรับว่าอาจใช้เครื่องพิธีบางอย่างแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น แต่มีเครื่องพิธีบางอย่างที่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เหล้า และสาโทเป็นเครื่องเช่นสรวงบูชาในพิธีเลี้ยงผีวิญญาณ เช่น การเลี้ยงผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ พิธีเลี้ยงผีตาแฮก และที่สำคัญที่สุดคือพิธีเลี้ยงผีปู่ตาซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านหรือผีอาช้บ้าน จนมีคำกล่าวที่เป็นเหมือนข้อกำหนดว่า ต้องเลี้ยงด้วย “เหล้าไห ไก่ตัว” ใช้เป็นเครื่องเช่นบูชาที่ขาดไม่ได้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการประกอบพิธีกรรม

นอกจากนี้ยังพบเสมอว่าเหล้าเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีก 2 อย่าง คือ การกินเลี้ยงและการละเล่นของชาวอีสานเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มักจะขาดไม่ได้ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมบุญสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญเหล้า หรือพิธีกรรมการจกปากเหล้าในวันออกใหม่ 3 คำเดือน 3 (ขึ้น 3 คำเดือน 3) รวมทั้งการทำงานที่สำคัญอีกหลายๆ โอกาสที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว ตีข้าวที่ต้องใช้เหล้าและสาโทเป็นส่วนหนึ่งของการเลี้ยงแขกและเป็นรางวัลใจในการฟาดฟ้อนฟางข้าวที่ดีแล้วให้ไปเลี้ยงผีหลักไม้หลาว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้ทั้งผลงาน คือการตีข้าวและได้รับความสนุกสนานไปพร้อมกับการทำงาน จนทำให้คนที่มาร่วมไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย

ที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่าสังคมอีสานแต่ก่อนใช้เหล้าและสาโทเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมการเช่นสรวงบูชาผีวิญญาณตลอดจนพิธีกรรมทางศาสนาหลายพิธีกรรม และใช้เป็นส่วนเสริมงานเลี้ยงและ

การเล่น โดยเฉพาะการทำงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือญาติและเพื่อนบ้านในท้องถิ่นใกล้เคียง

ที่สำคัญยิ่งคือคนอีสานจะใช้เหล้าและสาโทที่ทำกันเองด้วยภูมิปัญญาความสามารถและความสามารถที่สั่งสมสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน มีการแก้ไขปัญหาค้าขายประสบการณตรงต่อเรื่องมาโดยตลอดจนดูเหมือนว่าแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีการพัฒนาเทคนิควิธีการผลิตในรายละเอียดปลีกย่อยของการผลิต จนมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ด้วย ภูมิปัญญาชาวบ้านในการผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับพิธีกรรมของมนุษย์มาช้านานเป็นสิ่งที่สื่อถึงความศรัทธาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับเทวดา และมนุษย์กับผีวิญญาณซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของสังคม

ในปี พ.ศ. 2470 จึงได้มีการริเริ่มจัดตั้งหน่วยงานเพื่อจัดเก็บภาษีอากรซึ่งต่อมาแปรสภาพเป็นกรมสรรพสามิตในปัจจุบันทั้งนี้ได้มีการตรากฎหมายเพื่อให้การผลิตและจำหน่ายเหล้าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 มีสาระสำคัญ คือ พระราชบัญญัตินี้มีอยู่ด้วยกัน 8 หมวดซึ่งควบคุมห้ามปรามในด้านการค้า การขนส่ง การมิไว้ในครอบครอง รวมทั้งการห้ามผลิตและขายเชื้อสุรา (แป้งหมัก) การออกใบอนุญาต การเก็บภาษี ค่าธรรมเนียม และบทลงโทษ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (หมวด 3) สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่รัฐ ในการปฏิบัติราชการทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตนทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ (หมวด 5) มาตรา 87 รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี โดยอาศัยกลไกตลาดกำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม คุ้มครองผู้บริโภคและป้องกันการผูกขาดทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและต้องไม่ประกอบกิจการแข่งขันกับเอกชนเว้นแต่ความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมหรือการจัดการให้มีสาธารณูปโภค

จากข้อกำหนดดังกล่าว รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง แม้ว่าในปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศสนับสนุนเหล้าพื้นบ้าน และมติ ครม. 12 พฤศจิกายน 2544 โดยเห็นชอบให้ผลิตเหล้าพื้นบ้านได้ ๆ ไม่เกิน 15 ดิกรีโดยไม่จำกัดว่าเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ ซึ่งทำได้เฉพาะเหล้าสาโท หรือเหล้าแช่ต่างๆเท่านั้น ส่วนเหล้ากลั่นซึ่งเป็นภูมิปัญญาของ

ชาวบ้านนั้นยังไม่สามารถทำได้ เพราะมีคิกรีน 15 คิกรีน ทำให้ชาวบ้านยังไม่สามารถทำเหล้าแบบดั้งเดิม หลายชุมชนยังถูกจับ หลายจังหวัดได้ทำข้อตกลงผ่อนผันการจับกุมเพื่อไม่ให้ชาวบ้านเดือดร้อน เช่น จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ มหาสารคาม นครราชสีมา เป็นต้น

ปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นมากหรือไม่ หากมีการส่งเสริมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งเป็นคำถามที่มาจากหลายฝ่ายด้วยความเป็นห่วง เพราะปัจจุบันเหล้ามีมากมายและประชาชนก็ดื่มมากอยู่แล้ว โดยเฉพาะเหล้าและไวน์ที่นำเข้าจากต่างประเทศที่มีหลายร้อยชนิด หากเปิดเสรีจะทำให้สังคมกลายเป็น “สังคมจีเมา” ซึ่งชุมชนในหนองตาล ชุมชนบ้านท่าช้างและเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น ต้องศึกษา และพิสูจน์ในเรื่องนี้ต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์ของเหล้าพื้นบ้าน ในมิติทางวัฒนธรรมความเชื่อ วิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน
2. เพื่อศึกษารวบรวมและค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

พื้นที่วิจัย 2 พื้นที่ ได้แก่

1. บ้านโนนหนองตาล ตำบลบ้านขาม อำเภอคำพอง จังหวัดขอนแก่น
2. บ้านท่าช้าง ตำบลวังเพิ่ม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดขอนแก่น

ประเด็นการศึกษาวิจัย

1. องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความสัมพันธ์และความสำคัญของเหล้า ในมิติของวัฒนธรรม วิถีการผลิต วิถีชีวิตของชุมชนโดยศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเหล้าที่ผลิตได้เองเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม งานประเพณีต่างๆทั้งในด้านปริมาณและมูลค่าที่ใช้จ่ายในการผลิต เพื่อคว้ามามีค่าใช้จ่ายลดลงอย่างไร

2. องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด เช่นการผลิตการใช้สมุนไพรวัตถุดิบการใส่สีการแต่งกลิ่นจากธรรมชาติ

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม เช่น การขายเหล้าพื้นบ้านโดยตรงและโดยอ้อมจากกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเกี่ยวเนื่องกัน เช่นการเลี้ยงหมูและการทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมาย

1. ชาวบ้านผู้ผลิตและจำหน่ายจำนวน 2 หมู่บ้าน บ้านโนนหนองลาด 28 ครอบครัวและชุมชนบ้านท่าช้าง
2. กลุ่มชาวบ้านผู้มีความรู้ ภูมิปัญญา ในเครือข่ายเหล่าพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่นและชุมชนอื่น
3. เครือข่ายเหล่าพื้นบ้านภาคอีสาน เช่น พื้นที่ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ ถึง อ.เมืองชัย จ.กาฬสินธุ์ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม เป็นต้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ความสำคัญและบทบาทเหล่าพื้นบ้าน นำไปสู่องค์กรการมีเครือข่ายชาวบ้าน เพื่อจัดการผูกขาดในที่สุด
2. พื้นฟูเหล่าพื้นบ้านเพื่อใช้ในพิธีกรรม และพัฒนาให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น
3. ชุมชนมีความเข้าใจ รักและหวงแหนภูมิปัญญามีการใช้ภูมิปัญญาเพื่อพึ่งตนเองได้

วิธีการศึกษาวิจัย

1. ขั้นตอนการศึกษา ค้นหาองค์ความรู้และภูมิปัญญา
 - การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา ความสัมพันธ์และความสำคัญของเหล่าในมิติของวัฒนธรรมวิถีการผลิตและวิถีชีวิตของชุมชน
 - การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด เช่น การใช้สมุนไพรวัตถุดิบ การใช้สีและแต่งกลิ่นจากธรรมชาติ เป็นต้น
 - โดยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน ทั้งนี้จะต้องมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ และการเสนอข้อองค์กรชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
 - การเก็บข้อมูลบ้านโนนหนองลาด เก็บข้อมูลทั้งรายละเอียด ครัวเรือน และชุมชนส่วนหมู่บ้านเป้าหมายอื่น เก็บข้อมูลชุมชนและประเมินข้อมูลครอบครัวร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน
 - การเก็บข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญากับชาวบ้านในเครือข่ายเหล่าพื้นบ้าน เช่น การปั้นแป้ง การทำสาโท การกลั่นเหล้า เลือกชาวบ้านที่มีองค์ความรู้และมีความสนใจ มาร่วมเป็นทีมในการเก็บข้อมูลด้วย เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างละเอียดมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการสรุปและรายงาน

- ประมวลผลการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ ภูมิปัญญา การพัฒนาภูมิปัญญาให้ได้มาตรฐาน สรุปผลและนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยมีชาวบ้านและคณะกรรมการแต่ละชุมชนเข้าร่วม
- นำเสนอต่อเครือข่ายและองค์กรพันธมิตร
- จัดทำเอกสารรายงานและเผยแพร่

กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน

วิวัฒน์ คติธรรมนิษฐ์ กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชนจะมุ่งเน้นถึงพันธะหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันภายในชุมชนเอง และระหว่างชุมชนที่เกี่ยวข้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนัยนี้ สิทธิชุมชนจึงเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือหรือกลไกแห่งความสมดุลต่อกระแสอำนาจและผลประโยชน์ จึงเท่ากับเป็นหลักประกันในการจัดการทรัพยากรอย่างสูงสุด

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

2. แนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในงานวิจัยครั้งนี้ การพึ่งตนเองมีความหมายแตกต่างดังนี้

- การให้ความหมายเชิงปัจเจกบุคคล คือ การพึ่งตนเองหมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดย ปึงเจกชนและครัวเรือน เพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา

การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์การพัฒนาประเทศไทยนั้น ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี ของการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้มีการพัฒนาทางด้านวัตถุและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายทรัพยากรมนุษย์ ทั้งทางด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต วัฒนธรรม สิทธิชุมชน ทำลายภูมิปัญญาของชาวบ้าน จนมีนักวิชาการต่างประเทศสรุปว่า (Thailand is a modernization as an Asian case Study, 1971) ประเทศไทยนั้นทันสมัยแต่

ไม่พัฒนา ยิ่งความทันสมัยด้านวัตถุมากขึ้นเท่าใด ยิ่งมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเช่นกัน ก่อเกิดปัญหาต่างๆตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโสเภณี อาชญากรรม ปัญหาชุมชนแออัด แหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาการอพยพแรงงานและสภาพการพัฒนาประเทศในทางนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนรากหญ้าเช่นกัน ชุมชนท้องถิ่นเกิดสภาพถูกชุมชนของตัวเอง การละเลยวัฒนธรรมของชุมชน การละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองเข้าไปทำงานต่างถิ่น หันไปพึ่งพิงปัจจัยภายนอกชุมชนมากยิ่งขึ้น และกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม ก็ไหลบ่าเข้าไปกลืนกินชุมชนจนหมดสิ้น จนเกิดภาวะชุมชนอ่อนแอไม่สามารถพึ่งตนเองได้ บางชุมชนต้องล่มสลายไปในที่สุด

จนกระทั่งการพัฒนาในระหลังมานี้ มีทั้งนักพัฒนา นักวิชาการ รวมทั้งชาวบ้านบางกลุ่ม ได้ตระหนักแล้วว่า การพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างแท้จริง กลับเป็นการทำลายชุมชนรากหญ้าให้อ่อนแอลง ดังนั้นจึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องหันกลับมาทบทวนตัวเองอีกครั้งว่าจะก้าวเดินต่อไปอย่างไร

หลายกระแสได้หันกลับไปมองที่ชุมชน ชุมชนรากหญ้า ถือเป็นรากฐานของประเทศ เพราะฉะนั้นการที่ชุมชนเข้มแข็ง ก็ย่อมนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศได้เช่นกัน ในการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้น จึงต้องหันกลับไปมองบทเรียนในอดีตของชุมชนว่าในสมัยก่อนเขาดำรงอยู่มาได้อย่างไร ชุมชนมีอะไรจึงสามารถอยู่มาได้จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการพัฒนาเหล่านี้ถือเป็นการคืนสู่รากหญ้าแห่งคุณค่า อันได้แก่ องค์กรรวมและคุณภาพแห่งชีวิต ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นเสมือนการทวนกระแสวัฒนธรรมกลไกในปัจจุบัน การศึกษาและการทำงานด้านสังคมและวัฒนธรรม ในลักษณะนี้ต้องอยู่บนความเชื่อที่ว่า ชาวบ้านเป็นเจ้าของวัฒนธรรม เป็นเจ้าของภูมิปัญญา เป็นเจ้าของชีวิตและปัญหาต่างๆของพวกเขา ทำงานด้านวัฒนธรรมเพื่อคืนอำนาจ เพื่อคืนปัญหาความรับผิดชอบไปให้พวกเขา ให้พวกเขาสามารถกำหนดชะตากรรมชีวิตของพวกเขาเองได้ เพราะพวกเขามีไม่เคยมีสิ่งเหล่านี้ในปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาและการทำงานด้านวัฒนธรรมสองกระแสให้ผสมกลมกลืนในกระบวนการแสวงหารูปแบบสังคมใหม่ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมเดิมร่วมกันละเป็นการพัฒนาจิตสำนึกของทั้งชาวบ้านและผู้ศึกษางานด้านพัฒนากับพวกเขาไปในตัว (สุรัตน์ วรางรัตน์,ศิริพร อินธิแสง. 100 รายการงานพัฒนาหมู่บ้านไทย,2532) ดังนั้นงานพัฒนาในปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนการหันกลับคืนสู่รากหญ้าของชุมชน หันกลับไปมององค์ความรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งต่างๆที่อยู่ในชุมชน นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพลังของชุมชน (บุญเพรง บ้านบางพูน.2527:37-52) (จารุวรรณ ธรรมวัตร.2523) การนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้กับงานชุมชนนั้น เกิดจากความพยายามแสวงหาทางเลือกให้ชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในปัจจุบันมีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อส่งขายให้กับตลาดเช่น อ้อย มันสำปะหลัง

ปอ ข้าวโพด ข้าว เป็นต้น ซึ่งการผลิตเพื่อขายทำให้มีการโยกย้ายผลผลิตออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้รับผลตอบแทนที่ไม่สมดุล ถูกเอารัดเอาเปรียบในตลาดการค้า ถ้าไรตคอยู่ในมือพ่อค้าคนกลางมากกว่าคคอยู่ในมือชาวบ้านผู้ผลิต เพราะว่าพ่อค้ารับซื้อในราคาถูก แต่จะขายในราคาแพง ชาวบ้านในกระแสนิยมจึงประสบกับปัญหาภาระหนี้สิน เพราะต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทั้งค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน ค่ารถไถและค่าอื่นๆ ปัญหานี้ทำให้เกิดการแสวงหาทางรอดและทางเลือกของท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ด้านทรัพยากรความรู้ในการผลิตจึงเป็นตัวเลือกและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนพึ่งตัวเองได้

เครือข่ายเหล่าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (2542:2) ได้ตระหนักถึงบุญคุณอันยิ่งใหญ่ ของบรรพบุรุษไทยนับแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ที่ดำรงเอกราชให้ดำรงอยู่ได้ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตไทย ที่ใช้แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น วิธีการผลิตที่เกื้อกูลกับที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมจนเป็นแนวปฏิบัติของสังคมสืบต่อกันมา คือ ฮีต 12 กอง 14 ที่มีการประกอบพิธีกรรมต่างๆตามประเพณีของแต่ละท้องถิ่น นับเป็นการแสดงออกถึงการเคารพต่อบรรพบุรุษ ต่อพืชและสัตว์ ซึ่งมีบุญคุณต่อมนุษย์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน พวกเรารู้ว่าพื้นที่ภูมิปัญญาสูงมากโดยเฉพาะภูมิปัญญาเหล่าพื้นบ้าน การเคารพแม่คงคา แม่โพสพ แม่ธรณี การเซ่นไหว้ผีปู่ตา ผีตาแฮก การสวดวิญข้าว งานแต่งงานและประเพณี 12 เดือน เป็นต้น ซึ่งในการทำพิธีต่างๆล้วนแต่มีเหล่าเป็นเครื่องประกอบแทบทั้งสิ้น

ซึ่งค่าใช้จ่ายของคนไทยเกี่ยวกับเหล่าไม่ต่ำกว่าปีละ 1,000 บาท ต่อครอบครัว ถ้าหากในชุมชนมี 100 หลังคาเรือน ต้องจ่ายค่าเหล่าไม่ต่ำกว่า 1,000,000 บาท ปัจจุบันประเทศไทยมี 80,000 หมู่บ้านคิดเป็นมูลค่า 80,000 ล้านบาท ส่งผลให้เงินตราไหลออกนอกชุมชนและประเทศ ขณะเดียวกันครอบครัวก็ไม่สามารถหารายได้มาเพิ่มแต่รายจ่ายกลับมากขึ้นทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สินมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันรัฐบาลกลับส่งเสริมให้เหล่าต่างชาติเข้ามาครอบครองการตลาดในเมืองไทยอย่างมีหาคาลกว่า 1,000 ไร่ต่อปี มีมูลค่าการนำเข้าในปี พ.ศ.2543 เหล้ากลั่น 2,352 ล้านบาท ไวน์ 527 ล้านบาท นอกจากนั้นเป็นเหล้ากลั่นไทย ซึ่งมีนายทุนผูกขาดและครอบครอง โดยมี พ.ร.บ.สุรา 2493 อันประกอบด้วยระเบียบกระทรวงการคลังเป็นเครื่องมือ และยังมีเผด็จการหลงยุคอย่างกรมสรรพสามิต เป็นผู้ปฏิบัติการแทนนายทุนอย่างแข็งขัน ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อว่าเหล่าพื้นบ้านมีอันตรายใส่สารเคมี “เป็นเหล่าเถื่อน” ทำให้เกิดการกวาดล้างจับกุมอย่างกว้างขวางในเกือบทุกซอกทุกมุมของชุมชนทั่วประเทศ ส่งผลอย่างชัดเจนให้ชาวบ้านถูกมัดมือมัดเท้า ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

องค์กรประชาชนต่างๆในภูมิภาค ในนาม “เครือข่ายเหล่าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย” ได้รวมตัวกันเรียกร้องสิทธิ ความเป็นเจ้าของเหล่าพื้นบ้านของไทย คามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

ต้องตา ปานอำพัน (2544: 27-28) การผลิตเหล้าพื้นบ้านทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพและที่อยู่อาศัย รายได้ส่วนใหญ่จากการจำหน่ายเชื้อแป้งและเหล้าพื้นบ้าน จะนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ขณะเดียวกันก็มีการนำในส่วนนี้ไปชำระหนี้ และเกิดการออมขึ้น-ภายในครอบครัว

การผลิตเหล้าพื้นบ้านมีผลกระทบต่อรายจ่ายในครัวเรือน อีกแง่หนึ่งคือการนำเงินมาลงทุน ซื้อยาสมุนไพรและวัตถุดิบต่างๆในการผลิตเชื้อแป้งและผลิตเหล้าพื้นบ้าน คือ การนำเงินที่ได้จากการขายเชื้อแป้งและเหล้าพื้นบ้านมาลงทุนหมุนเวียนตลอด ในการทรัพยากรถือว่าการออมในระดับหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่การทำเชื้อแป้งและการผลิตเหล้าพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงความเรียบง่ายของวิถีชีวิตชนบท การทำมาหากินของคนชนบท

กมล กมลตระกูล (2542:1-2) ได้เขียนบทความไว้ว่า “รัฐควรเปิดเสรีไวน์ผลไม้และเหล้าชาวบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของชาติ เพราะรัฐจะเก็บภาษีได้มากขึ้น กว่าทำให้สัมปทานผูกขาดกับบริษัทเดียว การผลิตกระแช่ สาโท อุ ไวน์บางประเภท ก็ต้นทุนต่ำทำให้เกิดการจ้างงานในชนบทเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีมูลค่าเพิ่มสามารถส่งออกนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเงินทุนสำรองระหว่างประเทศได้อีกด้วย ประเทศจีนมีเหล้าผลไม้และอื่นๆเป็นร้อยชนิดส่งออกขายต่างประเทศ นำเงินเข้าประเทศ ”

เพ็ญลักษณ์ ภักดีเจริญ (2542:1-2) เขียนบทความในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจว่า หลายประเทศนั้นเปิดให้มีการผลิตเหล้าอย่างเสรี ทำรายได้เข้าประเทศปีละหลายพันล้านบาท แต่สำหรับเมืองไทยแล้ว กระบวนการผลิตของชาวบ้านถูกกีดกันและเหมารวมว่าผิดกฎหมายทั้งที่ส่วนประกอบในการผลิตมาจากธัญพืชตามธรรมชาติ และได้จากสมุนไพรที่เป็นยาทั้งสิ้นอีกทั้งกระบวนการกลั่นก็สะอาด

บรรพ ชนศรีสังวร (2544:20-21) กล่าวว่า 50 ปีที่แล้วนั้นพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 ได้เป็นเครื่องมือเกี่ยวผลประโยชน์อย่างมหาศาลให้กับนายทุนใหญ่ๆ ทั้งที่ก่อนหน้านี้คนไทย เคยทำเครื่องดื่มประเภท แอลกอฮอล์ มานับพันปีแล้ว โดยกล่าวว่า รัฐนั้นเป็นผู้ละเมิดสิทธิชุมชน ทำลายภูมิปัญญาในการผลิตเหล้าและกล่าวต่อไปว่า การผลิตเหล้าพื้นบ้านสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยอ้างมาตรา 46 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พศ.2540 และได้เสนอทางรอดเศรษฐกิจพึ่งตนเองว่าต้องมีการร่างกฎหมายใหม่

สุมาลี โพธิ์พยัคฆ์ (2542 : 18-19) ภาคอีสานนั้นถือว่าเป็นชุมชนดั้งเดิมในการประดิษฐ์คิดค้นศาสตร์แห่งสุรา ไม่ว่าจะเป็นสาโท สุราแช่ อุ ที่ได้รับการยอมรับ แต่ปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการผลิตเหล้าพื้นบ้าน คือ รัฐบาลยังหนุนนายทุนที่เป็นเจ้าของกิจการที่ผูกขาด อีกทั้งตัว พ.ร.บ. สุรา พ.ศ. 2493 ระบุ

เอาไว้อย่างชัดเจนว่า หากใครคิดจะผลิตไวน์ โดยทำจากองุ่น จะต้องผลิตองุ่นภายในประเทศ 60% ของน้ำหนัก และต้องมีพื้นที่ปลูกองุ่นตั้งแต่ 100 ไร่ขึ้นไป อีกทั้งยังต้องมีทุนจดทะเบียนตั้งแต่ 2 ล้านบาทขึ้นไป ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับชาวบ้านและชุมชนที่เป็นเจ้าของ

สุทธิดา ประสิทธิ์ศร (2537 : 114-117) สังคมไทยผูกพันกับเหล้ามาเป็นเวลาช้านาน เริ่มตั้งแต่ความเป็นอยู่ พระราชพิธีต่างๆ ถ้วนแต่จะขาดเหล้าไม่ได้วิธีการผลิตเหล้าของชาวบ้านนับว่าเป็นการแปรรูปขั้นปฐมภูมิ ความจริงแล้วเหล้าที่ผลิตได้ไม่ได้มีคุณสมบัติแตกต่างจากเหล้าที่รัฐอนุญาตแต่อย่างใด แต่อ้างว่าเป็นสิ่งให้โทษ หรือกินแล้วตาย โดยผลต่อให้รัฐบาลซึ่งเห็นแก่การผูกขาดอ้างได้จึงบัญญัติให้กลายเป็นเหล้าเถื่อน หรือเหล้าที่ผิดกฎหมายนั่นเอง และมีการตั้งคำถามว่า ทำไมไวน์ฝรั่งเศสรสชาติดี และมีการสรุปตอนท้ายว่า ถ้าไม่ดูจำกัดภูมิปัญญา และกล่าวเสริมอีกว่าเมืองไทยเป็นเมืองเกษตรกรรม ทำข้าวได้มากถ้าจะนำข้าวมาแปรรูปก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องแปลก

บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติการจกแจ้งการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน พ.ศ.ได้สรุปว่าโดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46, มาตรา 50, มาตรา 57, มาตรา 60 และมาตรา 87 ได้บัญญัติรับรองเกี่ยวกับสิทธิ อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรา 46) เสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันอย่างเสรีอย่างเป็นธรรม (มาตรา 50) สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภค (มาตรา 57) สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน (มาตรา 60) หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี โดยอาศัยกลไกทางตลาดในการกำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเสรี คุ้มครองผู้บริโภค ป้องกันการผูกขาด ตัดตอนทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งยกเลิกและยกเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ และควบคุมธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ (มาตรา 87) ก่อปรกับพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 2 เมษายน 2517 คำสั่งกระทรวงการคลังที่ 172 / 2543 เรื่องหลักเกณฑ์การขออนุญาตผลิตและจำหน่ายสุราแช่ประเภทสุราผลไม้ มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543 ประกาศกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 1 เรื่องวิธีการบริหารงานสุรา พ.ศ. 2543 ระเบียบกรมสรรพสามิต ว่าด้วยขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงาน อนุญาตให้ก่อสร้างโรงงานสุราแช่พื้นเมืองและสุราแช่อื่น นอกจากสุราแช่ผลไม้และเบียร์ พ.ศ. 2544 ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องหลักเกณฑ์เงื่อนไขการพิจารณาอนุญาตโรงงานสุรา ลงวันที่ 3 เมษายน 2543 ทั้งหมดนี้บังคับใช้มานานแล้วและบทบัญญัติบางมาตราไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และสถานการณ์ปัจจุบันจึงสมควรยกเลิกและดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลบังคับใช้โดยทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นการเจาะจงทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนี้ด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำมาบังคับกับกฎหมายหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายกับหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สถานภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือการประกอบอาชีพและการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้เว้นแต่การอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชนในด้านสาธารณสุข โภค การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนการจัดระเบียบการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาด หรือขจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน

มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของคน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 87 รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี โดยอาศัยกลไกตลาดกำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม คุ้มครองผู้บริโภคและป้องกันการผูกขาด คัดค้านทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและต้องไม่ประกอบกิจการแข่งกับเอกชนเว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมหรือการจัดให้มีการสาธารณูปโภค

สารพระราชบัญญัติสุรา พุทธศักราช 2493 พระราชบัญญัตินี้มีด้วยกัน 8 หมวด ซึ่งครอบคลุมและห้ามปรามทั้งด้าน การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การมีไว้ในครอบครอง การห้ามทำหรือขายเชื้อสุรา(แป้งหมัก) การออกใบอนุญาต การเก็บภาษี ค่าธรรมเนียม และบทลงโทษ โดยมีมาตราที่สำคัญดังนี้

หมวด 1 มาตรา 5: ห้ามมิให้ผู้ใดทำสุรา หรือภาชนะ หรือเครื่องกลั่น สำหรับทำสุรา ไว้ในครอบครองเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต

มาตรา 5 ทวิ ผู้ได้รับใบอนุญาตทำสุราต้องปฏิบัติตามวิธีการและเงื่อนไข

หมวด 3 มาตรา 14: ห้ามมิให้ผู้ใดทำการขนสุราตั้งแต่ 10 ลิตรขึ้นไปเว้นแต่จะได้รับอนุญาตขนสุราจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต ผู้ได้รับอนุญาตต้องนำใบอนุญาตขนสุราไปกับสุราที่ขนด้วย

หมวด 4 มาตรา 17: ห้ามมิให้ผู้ใดขายสุรา หรือ นำสุราออกแสดงเพื่อขาย เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต

หมวด 5 มาตรา 24 :ห้ามมิให้ผู้ใดทำหรือขายเชื้อสุราเว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต

มาตราที่ 25: ห้ามมิให้ผู้ใดมีเชื้อสุราไว้ในครอบครอง

หมวด 5 มาตรา 29: เพื่อประโยชน์ในการจับกุมและปราบปรามผู้กระทำความผิด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หมวด 7 มาตรา 30,31,32: กำหนดโทษทั้งผู้ทำ ผู้ขายและผู้ซื้อ

สุทัศน์ กุมพิทักษ์ (2544:10-11) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาผลิตเหล้า แต่มาบัดนี้รัฐบาลได้ครอบครองภูมิปัญญาและถ่ายโอนอำนาจด้วยการขายไปยังบริษัทเอกชน ดังนั้น เครือข่ายภาคประชาชนได้มีการทวงถามถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยการจัดเหล้าหมกกรรมเหล้าพื้นบ้าน นอกจากนั้นได้มีการขยาย

เวทีไปทั่วภูมิภาค และมีการผลักดัน พ.ร.บ. จัดตั้งการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

เหล้าพื้นบ้าน หมายถึง เหล้าที่ทำขึ้นจากผลไม้ น้ำตาลพื้นบ้าน เมล็ดธัญพืช แป้งจากพืช ได้แก่ ไรน์ ตาโท กระแช่ อุ น้ำข้าว ไชเดอร์ เวอร์มูก เซอร์ บรันดิ แชมเปญ เบียร์ และอื่นๆตามประกาศกระทรวงและได้ให้ความหมายถึงเชื้อแป้งที่ให้ผลผลิตเหล้าพื้นบ้านด้วย และมี 3 ลักษณะ ได้แก่ เหล้าพื้นบ้านเพื่อบริโภคในครัวเรือน

ผู้ผลิตต้องจดทะเบียนการผลิต ณ สำนักงานคณะกรรมการควบคุมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน (ก.ล.ท.) ซึ่งจะออกเอกสารการรับจดทะเบียน และการอนุญาตให้ทำการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ทั้งนี้องค์กรเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์กรมหาชน พ.ศ. 2542 เป็นผู้ปฏิบัติและจะออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนให้แก่ผู้แจ้งทันที ผู้แจ้งจะเสียค่าหนังสือแสดงการจดทะเบียนไม่เกิน 500 บาท ต่อปี และกำหนดเสียภาษีอากรเหล้าพื้นบ้าน รวมแล้วไม่เกินลิตรละ 5 บาท หากต้องการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงต้องแจ้งภายใน 30 วัน

นอกจากนี้องค์กรเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ยังมีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่ติดตามผล ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่และเพิกถอนคำสั่งกรรมการ ก.ล.ท. และส่งเสริมสนับสนุน วิจัยและพัฒนาเหล้าพื้นบ้านให้ได้มาตรฐาน และเป็นการผลิตที่ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับประเทศ หากมีการผลักดัน พ.ร.บ. เหล้าพื้นบ้านก็เป็นอีกทางหนึ่ง คือการรณรงค์และเข้าชื่อเสนอกฎหมายพระราชบัญญัติจดทะเบียนการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อชุมชนจากการประกอบอาชีพของชาวบ้าน

สุพจน์ ศรีสมบุรณ์ (2534) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพทอผ้า : กรณีศึกษานานหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาดังกล่าวพบว่า จากการประกอบอาชีพทอผ้าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมชาวบ้านหนองเขื่อนช้างดังนี้ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้นโดยใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ในการทอผ้า ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีการใช้จ่ายและบริโภคมากขึ้นโดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า ตลอดจนการใช้จ่ายเพื่ออุปโภคในการดำรงชีวิต ส่งผลให้การอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นของชาวบ้านลดน้อยลงเพราะการประกอบอาชีพทอผ้าในหมู่บ้านก็มีรายได้ดี ผลกระทบทางด้านสังคม พบว่าชาวบ้านประกอบอาชีพทอผ้าสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้าน ลดภาวะการว่างงาน ลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น การพนัน ยาเสพติดและลดปัญหาอาชญากรรมโจรผู้ร้าย มีการพัฒนาสาธารณูปโภคเข้าสู่หมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้า ถนนคอนกรีต น้ำประปา ดึงเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่ในครัวเรือน สร้างความเจริญให้กับหมู่บ้าน และจากการประกอบอาชีพทอผ้า

ของชาวบ้านทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชนพัฒนา เป็นต้น

คารารัตน์ เมตตาวิกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีตันติสุข(2529) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรมนั้น พบว่า ทางด้านเศรษฐกิจมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร ส่วนการลงทุนด้านต่างๆมีน้อยมากแต่ภาวะหนี้สินกลับมีแนวโน้มสูงขึ้นทางด้านผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรมนั้นพบว่า ทางด้านเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆสูงขึ้นเรื่อยๆ และผลกระทบที่สำคัญคือ ปัญหาการเล่นหวยเถื่อนและปัญหายาเสพติด ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นจากเมื่อ 15 ปีก่อน

สุวิทย์ ชีรสอวต ,ชอบ ศิสวนโลกและสุรัตน์ วรางครัตน์ (2530) ได้ศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนแม่น้ำสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึงปัจจุบัน จากการศึกษาดังกล่าวพบว่ามีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อหมู่บ้าน คือ การปลูกพืชเศรษฐกิจทำให้ป่าไม้ซึ่งเคยสมบูรณ์ถูกทำลายซึ่งเท่ากับทำลายแหล่งปัจจัยสี่ ทำให้หมู่บ้านหมดความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจพึ่งตัวเองไม่ได้พึ่งพาตัวเมืองมากขึ้น ชาวบ้านมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นอย่างมากจากการซื้อสิ่งจำเป็นและเทคโนโลยีเกษตรและสินค้าฟุ่มเฟือยนานาชนิดในขณะที่รายขายสินค้าเกษตรไม่แน่นอน และมักจะถูกกดราคา ผลที่ตามมาคือปัญหาหนี้สินที่พอกพูนขึ้นมาเรื่อยๆ เมื่อเกษตรกรจนตรอก ทางออกของเกษตรกรอย่างหนึ่งคือ การไปทำงานทำในเมือง และต่างประเทศ การค้ายาเสพติด คือ กัญชา ได้เฟื่องฟูขึ้น เมื่อเกษตรกรผิดหวังจากการปลูกพืชเศรษฐกิจส่วนหนึ่งหันมาลักลอบปลูกกัญชาซึ่งทำรายได้ดี

ไพโรจน์ สโมสร, อภิชาติ ทองอยู่และณัฏฐ์ ทองอยู่ (2531:2355-2360) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในภาคอีสานและรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม ผลจากการวิจัยพบว่า เมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากโครงการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแบบใหม่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิต ซึ่งพบว่ามีลักษณะผสมผสานระหว่างการผลิตแบบดั้งเดิมกับระบบการผลิตแบบใหม่ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ ระบบการจัดการ ข้อจำกัดทางด้านธรรมชาติแต่พบว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีและระบบตลาดภายนอกมากขึ้น เป็นผลให้ระบบเงินทุนของรัฐและธุรกิจเอกชนภายนอกมีบทบาทต่อการผลิตและก่อให้เกิดสภาพหนี้สิน การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

วีรพล มณีพงษ์ (2531) ได้ทำการศึกษาเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กรณีศึกษา บ้านกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการขาย เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาภายนอก มากกว่าการพึ่งพาตนเอง ส่วนการเปลี่ยนทางด้านสังคม วัฒนธรรมพบว่า ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาเกิดสถาบันใหม่ เช่น สถานีตำรวจภูธร สถานี

อนามัย สถานีพืช อาหารสัตว์ หน่วยบริการผู้ใช้ไฟฟ้าและโรงเรียนมัธยม เป็นผลทำให้เกิดพฤติกรรมในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การตื่นตัวรับรู้ข่าวสาร การศึกษา การพัฒนาอาชีพและการขาดดุลยภาพ (Equilibrium) เช่น การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากกว่าเดิม ขณะที่มียาได้น้อย

สัญญา นามโสภา (2542) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพปลูกหวายคัดหน่อของชาวอำเภอมหาชัยบุรี จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาดังกล่าวพบว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจเนื่องจากหวายเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ดีให้กับตัวเกษตรกรและชุมชนมากกว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น เกษตรกรจึงนิยมปลูกหวายอย่างแพร่หลายทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการเก็บออมและไม่นิยมกู้เงินมาลงทุน การเกิดภาวะหนี้สินส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ในระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก รายได้จากการจำหน่ายหวายนำมาใช้ในชีวิตประจำวันนอกจากนี้ยังเห็นว่าการประกอบอาชีพปลูกหวายคุ้มค่าต่อการลงทุนทำให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพิ่มมากขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องจากเกษตรกรใช้ชีวิตความเป็นอยู่เลียนแบบชาวเมือง มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากยิ่งขึ้น ผลกระทบทางสังคม จากการวิจัยพบว่า การประกอบอาชีพปลูกหวายคัดหน่อส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติและกลุ่มผู้ประกอบการดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การใช้แรงงานในครัวเรือนมีมากขึ้น การอพยพแรงงานยังเหมือนเดิมเนื่องจากการปลูกหวายไม่มีกิจกรรมตลอดทั้งปี จึงมีเวลาว่างมากพอที่จะไปทำงานอื่นเสริมและมีเวลาว่างมากพอที่จะช่วยเหลือกิจกรรมพัฒนาส่วนรวม เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอนเนื่องจากไม่มีปัญหาด้านการตลาด สามารถส่งบุตรหลานให้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น เศรษฐกิจและการศึกษาที่สูงขึ้นเป็นตัวทำให้ปัญหาสังคมลดน้อยลง ผลของการปลูกหวายสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก

สุมาลี อุตกุลนิรันดร์ (2533:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกอบอาชีพเสริมของชาวน้ำอีสานศึกษากรณีสถานบ้านสิริฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร พบว่าการประกอบอาชีพเสริมส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือ ชาวน้ำอีสานมีรายได้จากการประกอบหัตถกรรมหมอนขิดตลอดทั้งปี สามารถนำเงินไปใช้จ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องใช้ในครัวเรือนที่อำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่เกินความจำเป็น เช่น รถยนต์ โทรทัศน์สี ตู้เย็น กระตะไฟฟ้า เป็นต้น การจ้างแรงงานมีมาก เพราะชาวน้ำอีสานไม่นิยมลงทุนทำหมอนขิดเอง แต่ไปรับจ้างทำหมอนกับนายจ้าง โดยได้รับค่าแรงเป็นรายวันคล้ายกรรมกรในโรงงาน

กิตติพงษ์ ประทุมแดง (2533:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเต๋อ ตำบลแจะระแม อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเต๋อ ตำบลแจะระแม อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานีทำให้ชาวบ้านได้

ประกอบอาชีพหลัก อาชีพรองมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นส่งผลกระทบต่อภาวะการออม และหนี้สิน การอพยพแรงงานคนไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยลง ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพมากขึ้น ใช้จ่ายและบริโภคสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น

คำวรง ฐานติ (2520:93) ได้สรุปถึงทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอปพอก (Hoppock) ไว้ดังนี้ การเลือกอาชีพ เป็นการดำเนินการตอบสนองความต้องการของบุคคลที่บุคคลนั้นจะเลือกทำอาชีพใดก็เพราะเชื่อว่าอาชีพนั้นตอบสนองความต้องการของเขาได้มากที่สุดและทำรายได้ให้เขา จนเป็นที่พอใจ แต่การเลือกอาชีพนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอเมื่อเขาเชื่อว่าอาชีพที่เปลี่ยนแปลงนั้นจะตอบสนองความต้องการได้ดีกว่าอาชีพเดิม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. พื้นที่เป้าหมาย หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่บ้านโนนหนองลาด ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านท่าช้าง ตำบลวังเพิ่ม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดขอนแก่น สหกรณ์บ้านวังชัย ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านเหล่ากา ตำบลคำพิ อำเภอมะเขือ จังหวัดมหาสารคาม บ้านโลกประสิทธิ์ ตำบลโลกสะอาด อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์
2. กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายประกอบด้วยสมาชิกเหล่าพื้นบ้านของเครือข่ายเหล่าพื้นบ้าน ผู้นำในชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากการผลิตเหล้าของชุมชน
3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง สติและปัญญาอันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้และสะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้นำควรจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวร เช่น การผลิตเหล้าพื้นบ้าน เป็นต้น
4. เหล้าพื้นบ้าน หมายถึง เหล้าที่ผลิตเองโดยชุมชนโดยกระบวนการของชุมชนที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดประสบการณ์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ได้แก่ สาโท กระแช่ อุ สาเก น้ำขาว สุรากลับ
5. การผลิตเหล้าพื้นบ้าน หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการผลิตเหล้าพื้นบ้าน เริ่มตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การทำเชื้อแป้ง การกลั่นเหล้า จนกระทั่งการจัดจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน
6. พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 หมายถึง กฎหมายซึ่งออกมาเพื่อควบคุมการผลิตเหล้า การกำหนดการจัดเก็บภาษีตาม พรบ สุรา พ.ศ. 2493 แอลกอฮอล์ 5 ดีกรี ถือว่าเป็นสุรานั้นเหล้าแช่ไวน์พื้นบ้าน ที่ชาวบ้านผลิตที่ไม่ได้เสียภาษีถือว่า เป็นสุราเถื่อน จึงผิดกฎหมายทั้งสิ้น โดยมีกรมสรรพสามิตเป็นผู้รับผิดชอบ
7. พระราชบัญญัติจกแจ้งการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน หมายถึง กฎหมายที่ร่างขึ้นโดยองค์กรประชาชน เพื่อเสนอข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองการผลิตเหล้าพื้นบ้านโดยในเนื้อหาคือ ให้ประชาชนมีสิทธิในการผลิตสุราเพื่อบริโภคในครัวเรือน เพื่อการค้าในระดับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อส่งออกภายใต้การควบคุมคุณภาพโดยคณะกรรมการเหล้าพื้นบ้าน
8. คณะกรรมการเหล้าพื้นบ้าน หมายถึง คณะกรรมการที่ดูแลเหล้าพื้นบ้านประกอบด้วยตัวแทนระดับประชาชน นักวิชาการ และภาครัฐ
9. ผลกระทบ หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

10. ผลกระทบของด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในชุมชนในเรื่องของรายได้ ค่าใช้จ่าย การดำรงชีวิตประจำวัน และระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

11. ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกัน และความสามัคคีกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ตลอดจนปัญหาและศักยภาพที่มีในชุมชน

12. ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

13. สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมายถึง สิทธิตามรัฐธรรมนูญหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

บทที่ 2

กระบวนการศึกษาวิจัย

กิจกรรมที่ 1: การประชุมระดมแนวทางการจัดทำกิจกรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยมีแนวและเข้าใจแนวทางการดำเนิน โครงการร่วมกัน
2. เพื่อระดมหาแนวทางในการรวบรวมข้อมูลให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

วิธีการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยเฉพาะทีมวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยมีความเข้าใจแนวทางการดำเนิน โครงการร่วมกัน
2. ได้แนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการดำเนินกิจกรรม

หัวหน้าทีมแจ้งความเป็นมา สถานการณ์ ปัญหาและความสำคัญของโครงการต่อทีมวิจัย หลังจากนั้นก็ได้มีการระดมความคิดในหัวข้อ การได้มาซึ่งข้อมูลจะได้มาอย่างไร

ผลการระดมความคิดสามารถ จำแนกได้ ดังนี้

1. ต้องเลือกพื้นที่ที่มีความเด่นชัดในเรื่องของภูมิปัญญา และพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อชุมชน
- ทีมวิจัยจึงได้คัดเลือกพื้นที่เสริมในการทำงานคือ

พื้นที่หลัก

1. บ้านโนนหนองลาด ค.บ้านขาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
1. บ้านท่าช้าง ค.วังเพิ่ม อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น

พื้นที่กรณีศึกษา

1. บ้านเหล่ากา ค.คำพิ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม
2. บ้านโคกประสิทธิ์ ค.โคกสะอาด อ.ฆ้องชัย จ.กาฬสินธุ์
3. สหกรณ์บ้านวังชัย ค.วังชัย อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น

ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน

2. การจัดทำแบบสอบถามต้องให้ครอบคลุมประเด็นต่างๆตามวัตถุประสงค์ คือ

ส่วนที่

- 1.ความเป็นมาของหมู่บ้านและความเป็นมาในการผลิตเหล้า
- 2.องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการผลิตเหล้าของแต่ละพื้นที่
- 3.ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ

ชุมชน

กิจกรรมที่ 2:ประชุมเพื่อพัฒนารอบและจัดทำแผนการจัดเก็บข้อมูล

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.เพื่อนำเสนอความเป็นมาของโครงการสภาพปัญหาความสำคัญของโครงการ และกรอบในการดำเนินโครงการต่อสมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น

2.ชาวบ้านช่วยกันระดมความคิด ในการพัฒนารอบการทำงานโครงการ

วิธีการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมใช้วิธีการประชุมสมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น มีผู้เข้าร่วมที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น จำนวน 200 คน

วัตถุประสงค์

- 1.สมาชิกเครือข่ายเข้าใจ โครงการและร่วมกันพัฒนารอบการวิจัย
- 2.สมาชิกเครือข่ายให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

ผลการดำเนินกิจกรรม

เริ่มจากทีมวิจัยนำเสนอความเป็นมาของโครงการต่อสมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น

ผู้ติดตามสนับสนุนการวิจัยกล่าวถึงเป้าหมายสำคัญของโครงการวิจัยในการที่จะช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตเหล้าและการหมุนเวียนกระบวนการทำกิจกรรมของเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน

ชาวบ้านเห็นด้วยตามกรอบวิจัยเดิมตามที่ทีมวิจัยได้นำเสนอและรับปากให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการของโครงการวิจัย

กิจกรรมที่ 3: การเก็บข้อมูลพื้นที่วิจัย จำแนกตามพื้นที่ต่างๆ ได้ดังนี้

- 1.เก็บข้อมูลบ้านโนนหนองลาด ค.บ้านขาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาความเป็นมาของชุมชนและความเป็นมาในการผลิตเหล้าของชุมชน

2.เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเหล่ากับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน

วิธีการดำเนินการกิจกรรม

เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามโดยแยกเป็น

1.แบบสอบถามความเป็นมาของชุมชนและวิวัฒนาการการทำเล้าของชุมชน โดยสอบถามจากผู้นำชุมชน จำนวน 15 คน

2.แบบถามข้อมูลภูมิปัญญาการผลิตเล้า และผลกระทบต่อชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของคนในชุมชน โดยเก็บข้อมูลรายครอบครัว จำนวน 38 ครัวเรือน

3.การใช้แบบสังเกต

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.ทราบถึงข้อมูลหมู่บ้าน ภูมิปัญญาในการผลิตเล้าในชุมชนจากอดีต – ปัจจุบัน

2.ทราบถึงความสัมพันธ์กับชุมชนมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ผลการดำเนินการกิจกรรม

1.ทราบข้อมูลความเป็นมาของชุมชน และวิวัฒนาการการทำเล้าของชุมชน

2.ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำเล้าของคนในชุมชนและความสัมพันธ์ของเล้าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกิจกรรม

ข้อมูลที่มีความแตกต่างไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลได้

วิธีการแก้ไขปัญหา

1. จัดเวทีกลุ่มย่อยของชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านตรวจสอบข้อมูลกันเอง ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

2.เก็บข้อมูลบ้านท่าช้าง ค.วังเพิ่ม อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น

วัตถุประสงค์-

1.เพื่อศึกษาข้อมูลความเป็นมาของสภาพทั่วไปในชุมชน

2.เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการผลิตเล้าของชาวบ้านท่าช้างจาก อดีต – ปัจจุบัน

3.เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเล้าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

วิธีการดำเนินการกิจกรรม

ใช้วิธีการในการประชุมกลุ่มย่อยของชาวบ้านโดยแยกเป็น

1. ข้อมูลความเป็นมาของชุมชนและสภาพทั่วไปของชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำในชุมชน (วันที่ 1)

- ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

- ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

2. ข้อมูลภูมิปัญญาในการผลิตเหล้าของชาวบ้าน จากอดีต – ปัจจุบัน และความสัมพันธ์ของเหล้า ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม (วันที่ 2) โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ

- ผู้นำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (10 คน)

- สมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น (บ้านท่าช้าง 22 คน)

- ชาวบ้านท่าช้างที่สนใจ (10 คน)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงข้อมูลความเป็นมาของชุมชน บ้านท่าช้าง

2. ได้ข้อมูลภูมิปัญญาของชาวบ้านในการผลิตเหล้า

3. ได้ข้อมูลความสัมพันธ์ของเหล้ากับชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ผลการดำเนินการกิจกรรม

ชาวบ้านได้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้กันในเรื่องความเป็นมาของชุมชนพัฒนาการในการทำเหล้า ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นในชุมชน ว่าเหล้ามีความสัมพันธ์ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนอย่างไร

- ชาวบ้านได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั่วไปในตัว

3. เก็บข้อมูลบ้านเหล้ากา ค.ลำพือ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลความเป็นมาของชุมชนและพัฒนาการการทำเหล้าของชุมชน

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเหล้าในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีการดำเนินการ

จัดประชุมกลุ่มย่อยโดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ

1. ผู้นำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (10 คน)

2. สมาชิกเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน 30 คน

แบ่งกลุ่มคณะผู้นำและสมาชิกเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกเครือข่ายเหล่าทั้งหมด ระดมความคิดโดยมีประเด็นคำถาม คือ

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างไร
2. วิวัฒนาการการทำเหล่าของชาวบ้านเป็นอย่างไร
3. เหล่ามีความสัมพันธ์กับชาวบ้านด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างไร

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

จากการระดมกลุ่มย่อยกับชาวบ้าน ทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลความเป็นมาของชุมชน พัฒนาการการทำเหล่าในยุคต่างๆ

ทราบถึงภูมิปัญญาในการผลิต ถูกแป้ง สาโท และเหล้ากลั่นของชาวบ้าน

ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชาวบ้านเหล่ากา

4. การเก็บข้อมูลบ้านโคกประสิทธิ์ ต.โคกสะอาด กิ่ง อ. น้อยชัย จ.กาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของสภาพทั่วไปและพัฒนากการการทำเหล่าของชุมชน
2. ศึกษาภูมิปัญญาในการผลิตเหล่าของชุมชน
3. ศึกษาความสัมพันธ์ของเหล่ากับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีการในการดำเนินงานกิจกรรม

1. จัดประชุมย่อยโดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ

- 1.1 ผู้นำในชุมชนที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ (10 คน)
- 1.2 ชาวบ้านผู้ผลิตเหล่า (20 คน)
- 1.3 ชาวบ้านที่สนใจ (5 คน)

แบ่งชาวบ้านออกเป็น 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ระดมความคิดในหัวข้อ

1. ความเป็นมาและพัฒนากการการทำเหล่าของชุมชนเป็นอย่างไร
2. ภูมิปัญญาในการผลิตเหล่าของชาวบ้านเป็นอย่างไร
3. ความสัมพันธ์ของเหล่าในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

2. สัมภาษณ์รายบุคคล ในด้านภูมิปัญญาในการผลิต

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนและวิวัฒนาการในการผลิตเหล่าของชุมชน
2. ทราบถึงภูมิปัญญาในการผลิตเหล่าของชุมชน

3.ทราบถึงความสัมพันธ์ของเหตากับชุมชนในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ผลการดำเนินงาน

จากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้ทราบถึงความเป็นมาของชุมชนและพัฒนาการในการทำเหต่าของชุมชน ตลอดจนข้อมูลภูมิปัญญาในการผลิตเหต่าและความสัมพันธ์ของเหต่าที่เกิดกับชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

และจากการสัมภาษณ์รายบุคคลทำให้ทราบถึง เทคนิควิธีการทำลูกแป้งและสูตรในการทำเหต่าต่างๆ

บทที่ 3

สภาพทั่วไป

1. สภาพทั่วไปของเหล่าพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาของเหล่าพื้นบ้าน

เหล่าพื้นบ้านเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาควบคู่กับพิธีกรรมของมนุษย์มาช้านาน แต่ไม่มีการบันทึกในประวัติศาสตร์ จากการศึกษาค้นคว้า มีมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศห้ามดื่มของมึนเมาในศีล 5 ข้อ ที่เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์และการนับถือผี จะใช้น้ำบริสุทธิ์(เหล้า)เป็นเครื่องเซ่นถึง ผี คำนานของเหล้านั้นจะเห็นได้จากบทสวดในพิธีกรรมทางพราหมณ์เมื่อสูตรขวัญจบแล้วจะทำการมัดพายให้ผู้ร่วมพิธีกรรม ซึ่งผู้สูตรขวัญจะนำเอาใบพลูหรือใบขมิ้นในพวงขวัญจุ่มลงในน้ำเหล้าหรือน้ำหอมชนิด(พรม)ใส่บรรดาผู้เข้าพวงขวัญพลาญว่ากำเนิดพายดังนี้

เอกะ เอโก มิคะตุททะโก กระทายชมน้เอดงลาย มาห้อยบ่า แล้วจึงแบกเอาไม้สามง่ามกับแหล่ลงบินไปยืนอยู่ละแวกป่า แล้วจึงเหลียวขึ้นเห็นไม้สามง่ามป้อมสามง่ามโกบกลาง เล็งกว้างเป็นน้ำสร้างผีแปลง นายพรานจึงไปแสดงทุกคำเข้า

เอโก สตฺโธ ยังมีนกแขกคำเป็นเจ้าคาบซองข้าวบินมา จับสาขายืนอยู่พร้อมทั้งหมู่เืองนั้น บางพองสับคอดก้นกวนยาก บ้างพองอำปากคาบกวนกิน บางพองบินขึ้นเมื่อเทิงสนแล้ว บางพองกินอ้อมแล้วกลิ้งเกลือกตกลง บางพองนอนหลับกรนซีแซวแล้วตื่น

เจตบุตร โศกิตวา นายพรานเห็น พิกุลวิปลาสน้อยบุ๋บนานวางหน้า อีบเข้าเชวพลัน มันจึงผันคนจึงไปลูบแก้มจับ เห็นแต่เจ้ากับเกลือบ่นอำ น้ำอันนี้ว่าฝนตกอำ สังกินหวานแซบซ้อย กินน้อยหากเมาหลายเมาบ่ตายพอชื่น พิว่าไม้อันอื่นควรตายแลนา พรานจึงมะเนมะนา ลงมาบิดเอาใบไม้บิดได้แล้ว พรานจึงเสียดกระวัดกระแวก กระวัดกระแวก กระวัดกระแวง พรานแต่งแล้วจึงกลับเมืองถวายเป็นบาทมหาราชเจ้าจึงปงพระราชทานโดยความสนิท

ยังมีบัณฑิตและนักปราชญ์ผู้ฉลาดมาพิจารณา เอออันนี้แม่น้ำสุราเมรัย ฟืน้องเือนไกลดักไปเทใส่กระบะบอ แล้วจึงดอกลีเ่อง แล้วจึงแบ่งมาให้ผู้เข้าพายพายไปได้ทุกภาค พายไปเหนือทุกที ข่อยจักเชิญอำมาตย์เจ้าที่มากันสาเนีย เสือกินแล้วเสียดูสง่ ขวงกันแล้วขวงตุ๋น กุ่มให้เข้ากุ่มทั้งหมู่มาโสม กุ่มให้เข้ากุ่มทั้งควายอยู่ได้ดัง กุ่มให้กุ่มทั้งช้างและม้า ทั้งข่อยช้างทั้งฝูงอยู่ในเือนกุ่มให้เข้ากุ่มเงินทอง

อยู่ในไก่ กุ่มให้เจ้ากุ่มทั้งลูกน้อยๆในทรงสิเกิดมา ตูอา มูมา มุลนา สะทาโฮตกี ภาวันตุเต (เอกสารรวบรวมภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้านภาคอีสาน, 2543)

จากบทสวดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเหล่านั้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ใช้เป็นเครื่องรับแขก สร้างความสนิทสนม ใช้สื่อความสัมพันธ์และความศรัทธา ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับเทวดา และมนุษย์กับผีวิญญาณ จากบทสวดเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษ ต่อพืช ต่อสัตว์ มนุษย์ เทวดา และผีวิญญาณ

ปี พ.ศ.2470 มีการตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อเก็บภาษี ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวแปรสภาพเป็นกรมสรรพสามิตในปัจจุบัน ทั้งนี้ได้มีการตรากฎหมาย เพื่อให้มีการผลิตและขายเหล้าอย่างถูกต้องคือ พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 มีอยู่ทั้งหมด 8 มาตรา เป็นพระราชบัญญัติที่ห้ามมิให้ผู้ใด ผลิต จำหน่าย ขนส่งเหล้า หรือผลิตเชื้อแป้งได้ นอกจากได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิตเท่านั้น ทั้งนี้ พ.ร.บ.สุรา พ.ศ.2493 ยังมีเงื่อนไขที่ไม่เป็นการเอื้อต่อการผลิตเหล้าไว้ดื่มเองในชุมชน เพราะต้องใช้จ่ายเงินในการลงทุนเป็นจำนวนมาก ได้มีลักษณะการผลิตในเชิงธุรกิจ ไม่ใช่การผลิตเพื่อลดการพึ่งพิงเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าชาวบ้าน จึงไม่สามารถผลิตเหล้าเองได้ หลังจากที่พระราชบัญญัติสุรา 2493 ห้ามมิให้ประชาชนผลิตเหล้ามาเป็นเวลานานรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้รับรองสิทธิชุมชนในการรักษาภูมิปัญญาที่มีในชุมชนไว้ เหล้าพื้นบ้านก็เป็นอีกภูมิปัญญาหนึ่งที่สืบทอดกันมา เกษตรกรได้ตระหนักแล้วว่าภูมิปัญญาน่าจะได้รับการฟื้นฟูเพื่อสืบทอดต่อชนรุ่นต่อไป

เครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (คตท)

เครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญาเหล้าพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หลังจากที่พระราชบัญญัติสุรา 2493 ห้ามไม่ให้ประชาชนผลิตเหล้ามากกว่า 50 ปี ซึ่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญ 2540 ได้ให้การรับรองสิทธิที่จะฟื้นฟูเหล้าพื้นบ้านไว้อย่างน้อย 4 มาตรา คือ มาตราที่ 29 มาตราที่ 46 มาตราที่ 50 และมาตราที่ 87 และโดยที่นโยบายการการบริหารงานสุรา หลังปี 2542 เปิดให้เสรีทั้งการผลิตและการจำหน่ายสุรา แม้รัฐบาลยุคปัจจุบันมีนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนโดยสนับสนุนให้ชาวบ้านผลิตเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ไม่เกิน 15 ดีกรี ก็เป็นเพียงสิทธิในการผลิตเพื่อจำหน่าย ที่จำกัดอยู่เพียงสุราแช่ ชาวบ้านเจ้าของภูมิปัญญาก็ยังไม่มีสิทธิในการทำอยู่ทำกินในระดับครัวเรือน งานบุญประเพณี การผลิตเหล้ากลั่นก็ยังคงผูกขาดให้นายทุนที่นำเอากากน้ำตาลมาผลิตให้ชาวบ้านกินเช่นเดิม

การแก้ไขปัญหาล้าพื้นบ้านโดยอนุกรรมการแก้ไขปัญหาล้าพื้นบ้านยังอยู่ระหว่างการดำเนินการ ขณะเดียวกันที่ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ให้ใช้หลักเมตตาธรรมในการแก้ไขปัญหาล้าพื้นบ้าน การคุกคามข่มขู่ในพื้นที่หลายๆจังหวัดจากนายทุน และเจ้าหน้าที่รัฐยังคงมีอย่างต่อเนื่อง เช่น

1. อ.สิดา อ.นครราชสีมา สรรพสามิตบุกจัดบ้านเพื่อจับ-ปรับเหล้าพื้นบ้านในขณะที่เจ้าของบ้านไม่อยู่
2. อ.ปราณบุรี จ.ศรีสะเกษ ร้านค้าส่งเหล้า หลอกซื้อเหล้ากลั่นชาวบ้านแล้วแจ้งให้ตำรวจจับกุมส่งฟ้องศาล
3. จ.บุรีรัมย์ ผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านถูกพาณิชย์จังหวัดฟ้องเรียกค่าลิขสิทธิ์กลั่นเบียร์ที่ชาวบ้านนำมาใส่เหล้าพื้นบ้าน ศาลสั่งปรับกล่องละ 4,000 บาท
4. อ.ศรีขรภูมิ จ.สุรินทร์ ชาวบ้าน 12 คน รวมกลุ่มกันทำเหล้าเพื่อใช้ในการปักค้ำนาและจำหน่ายเพื่อเลี้ยงชีพถูกสรรพสามิตจับกุมส่งฟ้องศาลและศาลตัดสินจำคุก 5 เดือนไม่รอลงอาญา

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนของชาวบ้านถูกคุกคามจากรัฐที่ปฏิบัติการแทนนายทุน โดยไม่มีการใช้หลักเมตตาธรรมแต่อย่างใด การแก้ไขปัญหาคือยึดหลักกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมที่ชาวบ้านปฏิเสธมาตลอดว่า เป็นกฎหมายเถื่อน การไม่เข้าใจขบวนการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อผลักดันนโยบาย สร้างนโยบายและกฎหมายที่เป็นธรรม จะนำไปสู่การเผชิญหน้าที่รุนแรงขึ้น ในหลายพื้นที่เพราะภาครัฐกำลังทำให้ประชาชนหมดทางออกในการใช้สิทธิ

สิทธิในการผลิตและจำหน่ายเหล้าตกอยู่ในมือของนายทุนเอกชน ภายใต้การควบคุมของรัฐมากกว่า 50 ปี พ.ศ.2542 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้มีการเปิดเสรีและจำหน่ายสุราโดยออกเป็นประกาศกระทรวงการคลัง กำหนดวิธีการบริหารงานสุรา และกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขอนุญาตโรงงานสุราในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแยกการผลิตสุราเข้า อุ สาทอ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543

ซึ่งนโยบายดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงโดยเฉพาะการกำหนดเกณฑ์ในการเปิดเสรี อาทิ เกษตรกรรายย่อย คนจนไม่ให้ทำสุรากลั่น การปิดกั้นผู้ผลิตรายใหม่(ให้โรงงานอยู่ห่างจากโรงงานลำน้ำ 2 กิโลเมตร ในขณะที่รายเก่าไม่ต้อง) ทำให้ประชาชนไม่สามารถผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านได้จริงในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่สรรพสามิตได้ใช้เครื่องมือทางกฎหมายที่ล่าช้าไม่สอดคล้องกับสถานการณ์เข้าจับกุมปราบปรามชาวบ้าน สร้างปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรงในหลายๆพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านทั่วทุกภูมิภาคของไทยจึงได้รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเหล่าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย” เป็นการแสดงตัวตนคนรักพื้นบ้านให้ชัดเจน เรียกร้องสิทธิการจัดการเหล่าพื้นบ้านขึ้นมา

เจตนารมณ์ของ คลท. มิได้มีเจตนาที่จะสนับสนุนการผลิตสุราโดยไร้กฎเกณฑ์ มิได้เป็นไปเพื่อสนับสนุนการดื่มกินและมอมเมาประชาชนอย่างไร้สติ แต่เป็นการเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ดังคำประกาศในวันก่อตั้งเครือข่ายว่า

“พวกเราขอพิทักษ์และรักษาสีทธิภูมิปัญญาเหล่าพื้นบ้าน ที่บรรพบุรุษเราสืบทอดกันมาให้เป็นมรดกของลูกหลานต่อไป พวกเราจะยึดมั่นในวิถีแห่งภูมิปัญญานี้ โดยจะไม่เกรงกลัวต่อเครื่องแบบและเครื่องมือทางกฎหมาย ที่รัฐและนายทุนได้สมรู้ร่วมคิดกระทำการทำร้ายและทำลายวิถีชีวิตของพวกเขา พวกเราจะผลิตและบริโภคเหล่าพื้นบ้านเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอันสามารถแปรรูปเป็นเหล่าพื้นบ้านได้ และเราพร้อมเสมอที่จะคืนภาษีให้กับสังคมหากเครื่องมือทางกฎหมายนั้นเป็นไปโดยชอบธรรม”

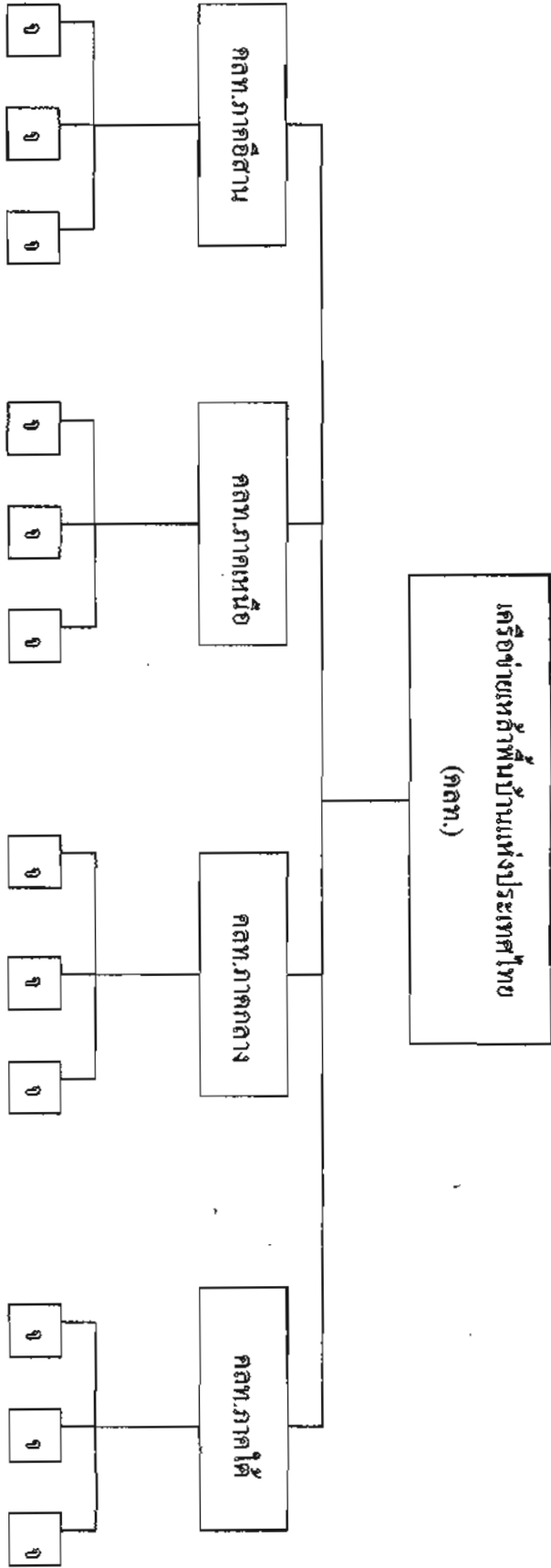
เป้าหมายและข้อเสนอในการแก้ไขปัญาเหล่าพื้นบ้าน

1. ให้รัฐบาลยกเลิก พ.ร.บ. สุรา พ.ศ.2493 เพื่อลดการขัดแย้งและคุกคามสิทธิชาวบ้าน กรณีที่เจ้าหน้าที่สรรพสามิต ให้ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจับกุมชาวบ้านที่ผลิต และจำหน่ายสุราพื้นบ้าน

2. ให้มีการออกกฎหมาย พ.ร.บ. จัดแจงการผลิตเหล่าพื้นบ้าน พ.ศ. ฉบับประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ผลิตและจำหน่ายเหล่าที่มีคุณภาพได้หลักการสำคัญคือ กฎหมายจะต้องเอื้อให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการผลิตเหล่าพื้นบ้าน เพื่อบริโภคในครัวเรือน เพื่อการค้า ในระดับชุมชนท้องถิ่นและเพื่อการส่งออกภายใต้การควบคุมคุณภาพโดยคณะกรรมการเหล่าพื้นบ้านซึ่งมีองค์ประกอบจากตัวแทนประชาชน นักวิชาการ ภาครัฐ

3. ในระหว่างการแก้ไขปัญา คือยกเลิก พ.ร.บ. สุรา2493 แล้วออก พ.ร.บ. ใหม่มารับรองสิทธิของบ้านให้รัฐโดยกรมสรรพสามิตจะต้องผ่อนปรนการจับกุมชาวบ้านเพื่อให้ได้ทำกินทำใช้และศึกษาวิจัย

โครงสร้างการประสานงานเครือข่ายหมู่บ้าน

หมายเหตุ : คทท. หมายถึง เครือข่ายหมู่บ้านแห่งประเทศไทย

จ หมายถึง จังหวัด

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างการประสานงานเครือข่ายหมู่บ้านแห่งประเทศไทย

2.สภาพทั่วไปของชุมชน

ประวัติความเป็นมาของบ้านเหล่ากา ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

บ้านเหล่ากา หมู่ที่ 3 ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 รวบรวมระยะเวลาในการตั้งหมู่บ้านประมาณ 146 ปี โดยเริ่มแรกมีพ่อใหญ่ จันตา เทบตาม พร้อมญาติพี่น้องจำนวน 9 ครอบครัวอพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มาตั้งถิ่นฐานเป็นคนกลุ่มแรกที่อพยพย้ายถิ่นมาอยู่ที่บ้านเหล่ากา

เดิมบ้านเหล่ากามีสภาพเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้จำนวนมาก และยังมีสัตว์ป่าอีกนานาชนิด ที่มาของชื่อหมู่บ้านมาจากสภาพพื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งมีลักษณะเป็นป่าเหล่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสัตว์จำนวนมากโดยเฉพาะฝูงกวาง ที่อาศัยอยู่ในเหล่าจึงตั้งชื่อตามสภาพแวดล้อม คือบ้านเหล่ากามาจนถึงปัจจุบัน (กลุ่มย่อย : สัมภาษณ์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านเหล่ากา หมู่ที่ 3 ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านขนาดกลางอยู่ทางทิศตะวันออก ห่างจากตัวอำเภอบรบือ ประมาณ 9 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม 34 กิโลเมตรซึ่งมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านห้วยนา ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านสองห้อง ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านคำพิ ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านเป่า ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

สภาพทั่วไปด้านสังคม

บ้านเหล่ากา หมู่ที่ 3 ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มี 67 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 366 คน เป็นชาย 184 คน เป็นหญิง 182 คน

ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก เมื่อแต่งงานมีครอบครัวใหม่ ก็จะมาแยกตั้งบ้านเป็นของตัวเอง โดยจะปลูกบ้านอยู่ติดกันหรือใกล้กันกับบ้าน พ่อ แม่ ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ จะเป็นเครือญาติเชื้อสายเดียวกันเกือบทั้งหมด

ด้านการศึกษา ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดบ้านเหล่ากา เมื่อปี พ.ศ.2468 ซึ่งชาวบ้านได้ส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียน อาศัยวัดเป็นอาคารเรียนและต่อมาได้แยกโรงเรียนออกจากวัดตั้งชื่อ

โรงเรียนว่า “โรงเรียนบ้านกำพี้เหล่าเจริญศิลป์” ซึ่งใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือบ้านกำพี้ บ้านเหล่ากาและบ้านเจริญศิลป์ เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในเขตอำเภอบรบือและโรงเรียนเหล่าขาววิทยาคม อยู่ห่างหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร

ด้านการเมืองการปกครอง

บ้านเหล่ากามีผู้ใหญ่บ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน 5 คนดังนี้

1. พ่อใหญ่หลวงสี ทิพนนท์
2. พ่อใหญ่หลวงคลัง ชัยรส
3. พ่อใหญ่สวน แพบทาม
4. นายบุญสี ทัดมาลา
5. นายทองใบ ทินหาร

มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน คือ

1. นายคำพัน เทกอง
2. นายวิไล สันโชน

นอกจากนี้บ้านเหล่ากายังแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม 8 คุ้ม เพื่อดูแลรักษาความสงบปลอดภัยในชุมชนและยังเป็นการสะดวกในการประชาสัมพันธ์การแจ้งข่าวสารต่างๆภายในชุมชน

สภาพทั่วไปด้านวัฒนธรรม

บ้านเหล่ากามีรูปแบบการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายเหมือนชาวอีสานโดยทั่วไป คือส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กิน เหลือก็ขายหรือแปรรูปเป็นขนมและผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น แป้งเหล้า วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านเหล่ากาไม่แตกต่างจากชุมชนทั่วไปเช่นกัน คือ นับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนาและฮีต 12 คอง 14 ชุมชนมีความผูกพันกับเหล้ามาโดยตลอด ซึ่งเดิมใช้เป็นส่วนหนึ่งในพิธีการเลี้ยงผีปู่ตา และผีตาแฮกซึ่งชาวบ้านทุกครอบครัวยังยึดถือแนวปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านเหล่ากา หมู่ที่ 3 ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก เหมือนกับชาวบ้านอื่นๆในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป ประกอบอาชีพรองโดยการเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ส่วนโคและกระบือไม่นิยมเลี้ยงกันในชุมชน

ชาวบ้านมีอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน คือ การผลิตเชื้อแป้งเหล้าพื้นบ้าน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายผลผลิตทางการเกษตร คือข้าวและขายผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนแปรรูป คือการขายเชื้อแป้งหมักเหล้าพื้นบ้าน

สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของชาวบ้าน อยู่ในเกณฑ์ดี สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านสองชั้น ก่อนข้างถาวร ชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนจะมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ พัดลม มีสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน ถนนคอนกรีตรอบๆหมู่บ้าน มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน น้ำประปาในชุมชน

ประวัติการทำเหล้าของบ้านเหล่ากา

บ้านเหล่ากาเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ยังคงอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาในการผลิตเหล้าพื้นบ้าน จากการศึกษาพบว่าบ้านเหล่ากามีการผลิต เหล้าพื้นบ้านมานานับร้อยปี ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ไม่มีหลักฐานกำหนดแน่ชัดว่า ผู้ใดเป็นคนแรกที่ผลิตเหล้าพื้นบ้านในชุมชน แต่ยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญา กระบวนการในการผลิตไว้ให้กับชนรุ่นหลังต่อมา

ในสมัยก่อนการผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นแค่บางครัวเรือนเท่านั้น เนื่องจากแต่ก่อนจะผลิตเหล้าเพียงเพื่อใช้ในงานประเพณี และพิธีกรรมต่างๆที่ชาวบ้านได้จัดขึ้น และตาม ฮีต 12 กอง 14 และเริ่มมีการค้าขายกันบ้าง เนื่องจากเวลามีบุญประเพณี คนที่เป็นเจ้าภาพก็ต้องซื้อเหล้ามาเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จนเป็นที่ยอมรับในเรื่องของรสชาติและราคาซึ่งสามารถลดค่าใช้จ่ายได้เป็นจำนวนมาก ทำให้ปัจจุบันชาวเหล่ากาเกือบทุกหลังคาเรือนหันมาประกอบอาชีพการผลิตเหล้าพื้นบ้านโดยพัฒนาการในการผลิตเหล้าพื้นบ้านของชาวบ้านเหล่ากาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลาคือ

1. การการผลิตเหล้าพื้นบ้านในอดีตถึงปี พ.ศ.2493
2. การผลิตเหล้าพื้นบ้านปี 2493ถึง 2544
3. การผลิตเหล้าพื้นบ้าน พ.ศ.2544 ถึง ปัจจุบัน

การผลิตเหล้าพื้นบ้านช่วงที่ 1 อดีต - พ.ศ.2493

การผลิตเหล้าในสมัยก่อนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อบริโภคและใช้ใน งานประเพณีต่างๆในชุมชน เช่น งานสงกรานต์ งานปีใหม่ งานบุญบั้งไฟ และตามประเพณีฮีต 12 กอง 14 ซึ่งในช่วงแรกนี้จะมีการผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นบางครั้งคราว ซึ่งจากการสอบถามพบว่า ในยุคเริ่มแรกนั้น มีครอบครัวที่ผลิตเหล้า จำนวน 5 ครอบครัวเท่านั้น

การผลิตเหล้าพื้นบ้านในช่วงที่ 2 (2493-2544)

เมื่อรัฐได้ออกกฎหมายควบคุมการผลิตและจำหน่ายเหล้า คือพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 ชาวบ้านที่เคยผลิตเหล้าในช่วงแรกไม่กล้าที่จะทำการผลิตเหล้าเนื่องจากเสี่ยงต่อการจับกุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งถ้าใครโดนจับต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านต้องเลิกผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นเวลานานหลายปี จึงมีคนหันกลับมาผลิตเหล้าพื้นบ้านอีก เพราะต้องการที่จะรักษาภูมิปัญญาการผลิตเหล้าพื้นบ้านเอาไว้และยังสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากเหล้าพื้นบ้านแล้วชาวบ้านเหล่านี้ยังมีความสามารถในการทำลูกแป้ง (เชื้อแป้ง) ที่ใช้ในการหมักเหล้า ในการผลิตเหล้าของชาวบ้านในช่วงนี้ มีการผลิตแบบครบวงจร คือ เริ่มตั้งแต่การผลิตลูกแป้งที่นำมาทำเชื้อเหล้า การหมักเหล้าสาโท การคั้นเหล้าหรือกลั่นเหล้า โดยทุกขั้นตอนในการผลิตจะใช้แรงงานภายในครัวเรือน ญาติและเพื่อนบ้านมาช่วยในการผลิต ซึ่งในช่วงนี้เองครอบครัวที่ไม่เคยผลิตเหล้า ก็เริ่มได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้กระบวนการ เทคนิค และสูตรในการทำลูกแป้ง การหมักสาโทและการกลั่นเหล้า จากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านในช่วงนี้ได้มีการเรียนรู้ คัดค้นสูตรที่เป็นเฉพาะของบ้านเหล่ากา หลังจากนั้นชาวบ้านก็เริ่มผลิตเหล้ากันหลายครอบครัว เมื่อประมาณ พ.ศ.2520 และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในเวลาต่อมา

สาเหตุที่ชาวบ้านผลิตเหล้าพื้นบ้านนอกจากเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาแล้ว รายได้ก็เป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการผลิตเหล้าของชาวบ้าน นอกจากเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิตเหล้าพื้นบ้านให้มีรสชาติดีและมีราคาถูก เมื่อชาวบ้านเห็นเพื่อนบ้านมีรายได้ก็เริ่มเรียนรู้และผลิตเหล้าพื้นบ้าน บางคนก็ทำมาไม่ได้ผล ราคาข้าวคอกต่ำจึงหันมาแปรรูปผลผลิต

การผลิตของชาวบ้านในช่วงนี้ทำกันอย่างหละหลวมๆ เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่สรรพสามิตจับได้ ชาวบ้านจึงทำการผลิตเฉพาะในช่วงตอนกลางคืน เนื่องจากกลางวันเจ้าหน้าที่สรรพสามิตออกมาตรวจสอบอยู่ตลอด โดยชาวบ้านจะเริ่มผลิตในช่วงพลบค่ำ เช่น การทำลูกแป้งก็จะนำข้าวมาป็น พอตอนกลางคืนป็นแป้งเสร็จก็จะนำไปซ่อนไว้ตามหัวไร่ปลายนา หรือตามที่สาธารณะที่สามารถซ่อนได้ ส่วนเหล้าสาโทที่ชาวบ้านหมักไว้ดื่มก็จะจุลหุ้มนึ่งไว้ตามที่สาธารณะ การคั้นก็จะคั้นในป่าทึบไม่ให้คนเห็น ชาวบ้านเหล่ากาโดนจับกุมเป็นจำนวนมากในปีพ.ศ. 2543 – 2544 มีชาวบ้านโดนจับกุมเกือบครึ่งหมู่บ้าน ในการจับกุมแต่ละครั้ง จะเสียค่าปรับประมาณ 3,000 – 8,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับของกลางที่สรรพสามิตจับได้

การผลิตเหล้าพื้นบ้านช่วงที่ 3

การผลิตเหล้าในช่วงที่ 3 นี้คือการผลิตเหล้าจากที่รัฐบาลได้มีมติ กรม.สัญญา 12 พฤศจิกายน 2544 ถึงปัจจุบัน ซึ่งหลังจากที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันและเข้าร่วมเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย มีการเข้าชื่อเพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.2493 และเข้าชื่อเสนอ พระราชบัญญัติ จดแจ้งและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน ปัจจุบันชาวบ้านเหล้าเก่า 64 ครอบครัว จาก 67 ครอบครัว ได้มีการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านและการปั่นแป้ง เหลือ 3 ครอบครัวไม่ได้ผลิตเนื่องจากไม่มีเวลาว่าง

การผลิตเหล้าของชาวบ้านในปัจจุบันสามารถทำได้ง่าย และสะดวกสบายกว่าแต่ก่อน ชาวบ้านจะช่วยกันผลิต มีการช่วยเหลือกันในชุมชน เมื่อมีเพื่อนบ้านมาช่วยผลิต เช่น ช่วยตำข้าว ปั่นแป้ง ทางเจ้าภาพก็จะตอบแทนด้วยการเลี้ยงข้าว แสดงให้เห็นถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจของชาวบ้าน และในปัจจุบันชาวบ้านเหล้าเก่ายังได้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นสหกรณ์และเป็นแหล่งเงินทุนของสมาชิก โดยการรวมกันเป็นสหกรณ์นี้ก็จะมีการระเบียบของสหกรณ์

สภาพทั่วไปของบ้านโคกประสิทธิ์ ต.โคกสะอาด กิ่งอำเภอน้องชัย จ.กาฬสินธุ์

ประวัติหมู่บ้านโคกประสิทธิ์

เดิมชาวบ้านโคกประสิทธิ์ อพยพมาจากนครจำปาศักดิ์ เนื่องจากช่วงนั้นประเทศลาวประสบภาวะสงคราม ในระยะแรกชาวบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณกมลาไสย อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และอีกกลุ่มอยู่บ้านแค้ พออยู่ได้สักระยะก็เกิดโรคระบาดขึ้น ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น อย่างกระจัดกระจาย ได้แก่ บ้านโคกสะอาด บ้านไผ่จ่อ บ้านสันโง้ง เป็นต้น

กลุ่มชาวบ้านที่อพยพมาอยู่บ้านสันโง้ง เห็นว่าสภาพภูมิประเทศมีความอุดมสมบูรณ์จึงได้อพยพชาวบ้านมาอยู่ที่บ้านโคกกระเบื้อง ต.โคกสะอาด อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ โดยการนำของ พ่อมหาพรหมโยธี นามทอง เป็นผู้อพยพพาชาวบ้าน มาตั้งบ้านเป็นกลุ่มแรก และชาวบ้านคนอื่นๆก็ทยอยเข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนหมู่บ้านโคกกระเบื้อง

เมื่อทงราชการทราบว่าการตั้งหมู่บ้านจึงได้เข้ามาสร้างโรงเรียนให้และตั้งชื่อโรงเรียน คือ “โรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา” ชาวบ้านต่างเห็นพ้องต้องกันว่าชื่อหมู่บ้านและชื่อโรงเรียนไม่สอดคล้องกันจึงรวมตัวกันเข้าไปขอร้องให้ทางการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านให้สอดคล้องกับชื่อโรงเรียน จึงเปลี่ยนจากบ้านโคกกระเบื้องมาเป็นบ้านโคกประสิทธิ์ในปัจจุบัน

ภายหลังพ่อมหาพรหมโยธี นามทอง, พ่ออ้นวาริศรี และพ่อเพ็ง นาทันริ ในสมัยที่พ่อเพ็ง นาทันริ เป็นผู้ใหญ่บ้านในช่วงแรก บ้านโคกประสิทธิ์ขึ้นตรงกับตำบลหนองแปน อ.กมลาไสย

จ.กาฬสินธุ์ พ่อเพ็งดำรงตำแหน่งได้ 7 ปี ทางกรจึงแยกออกจากตำบลหนองแปน มาเป็นตำบล
โลกสะอาด แต่งตั้งให้พ่อเพ็งเป็นกำนันจนเกษียณอายุ ต่อมาสมัยพ่อประเชียร ทัพธานี เป็นผู้ใหญ่บ้าน
ได้ดำเนินการแยกหมู่บ้านโลกประสิทธิ์ ออกเป็น 3 หมู่ คือ หมู่ 5,10และ12 ตามลำดับ (ประเชียร
ทัพธานี:สัมภาษณ์)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอยางตลาด
ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านท่าแห่ ตำบลลำชี กิ่งอำเภอน้องชัย
ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านน้อย คอนข่า ตำบลโลกสะอาด กิ่งอำเภอน้องชัย
ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านกุดไผ่ล้อม ตำบลกุดไผ่ล้อม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

สภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจ

ในหมู่บ้านโลกประสิทธิ์ ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนา เหมือนกับชาวชนบทอีสานทั่วไป
ส่วนอาชีพรองของชาวบ้านหลังจากว่างเว้นฤดูกาลทำนา ชาวบ้านจะทำหัตถกรรม เช่น การจักสาน
การเย็บหมอนจิด เย็บเสื่อ การประกอบพัดลม และการคั้นเหล้า ส่วนการไปทำงานต่างถิ่นก็มีบ้าง แต่
ส่วนมากจะเป็นการนำเอาผลิตภัณฑ์จากการทำหัตถกรรม เช่น เสื่อ หมอน ไปเร่ขายต่างจังหวัด
ประมาณ 10 – 20 วัน จึงกลับบ้านรายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านมาจากการขายหมอนจิด ขายเหล้าและ
ขายมันสำปะหลัง ชาวบ้านก็สามารถอยู่ได้พอมีพอกิน แต่จากการสำรวจรายได้เฉลี่ยของชาวบ้านพบว่า
ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

ส่วนสภาพบ้านเรือนของชาวบ้านโดยส่วนมากเป็นบ้านไม้สองชั้น คือชั้นบนเป็นไม้ส่วน
ชั้นล่างเป็นปูน แต่บางส่วนก็เป็นบ้านไม้ได้จนสูงอยู่ ชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือน มีเครื่องอำนวยความสะดวก
ความสะดวก เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม และมีสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน ได้แก่ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้าน
โทรศัพท์สาธารณะ และการคมนาคมที่สะดวกสบาย

สภาพทั่วไปด้านสังคมวัฒนธรรม

ชาวบ้านในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน มีการอยู่ร่วมกันแบบระบบเครือญาติ ให้
ความเคารพต่อผู้อาวุโส มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การเมืองการปกครองในหมู่บ้านแบ่งอำนาจ
การปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านประจำแต่ละหมู่ ดังนี้

หมู่ 5 นายประเชียร ทัพธานี

หมู่ 10 นายสวาท นาพันรี

หมู่ 12 นายเพชร นามทอง

ชาวบ้านโคกประสิทธิ์นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะไปทำบุญในวันพระ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนจะไปจำศีลที่วัดเป็นประจำ นอกจากนั้นชาวบ้าน ยังปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 อย่างเคร่งครัด ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ ดังจะเห็นได้จากการเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งจะกระทำเป็นประจำทุกปี ซึ่งจะเลี้ยงในวันพุธ เดือน 6 ก่อนจะมีการลงนา ซึ่งเครื่องเซ่นจะเปลี่ยนทุกปี คือมี กล้วย หนุมและไก่ หนุมเวียนกัน แต่ที่ขาดไม่ได้คือการใช้เหล้าในการเลี้ยงผีปู่ตา โดยมีเฒ่าจ้ำคือพ่อเดือนและพ่อภาค นามทอง เป็นผู้นำในการประกอบพิธี

บ้านโคกประสิทธิ์เป็นหมู่บ้านที่อพยพมาจากนครจำปาศักดิ์ในประเทศลาววัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตได้รับอิทธิพลมาจากประเทศลาว และได้สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่างๆที่ได้รับมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาการทำเหล้าของบ้านโคกประสิทธิ์ยังคงทำสืบต่อกันมา ซึ่งการดื่มเหล้าของชาวบ้านในอดีต ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมและใช้สังสรรค์ในงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชนเท่านั้น จนกระทั่งแม่ทอง นาพันลี อพยพมาจากเมืองกาฬสินธุ์มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโคกประสิทธิ์ ได้มาเห็นกรรมวิธีในการผลิตเหล้าของชาวบ้านและเหล้าที่ชาวบ้านผลิตนั้นมีรสชาติดี เป็นเหล้าที่มีคุณภาพน่าจะสามารถขายได้จึงได้ตกลงทำขาย จนแม่ทองสามารถตั้งตัวได้ ซื้อมาที่ไร่นาและสร้างบ้านหลังใหม่ได้ และยังสร้างชื่อเสียงให้ครอบครัวอีกด้วย จากชื่อเสียงในด้านของรสชาติและราคาที่ถูกทำให้ชาวบ้านที่จัดงานประเพณีต่างๆ มีความต้องการเหล้าเพื่อใช้ในงาน ทำให้เหล้าที่แม่ทองผลิตนั้นไม่พอขาย ชาวบ้านโคกประสิทธิ์ที่มีภูมิปัญญาอยู่แล้ว จึงได้ทำขายบ้าง โดยจะทำมากในช่วงที่มีงานเทศกาล และในช่วงที่เว้นจากการทำนา ในช่วงนี้ชาวบ้านดื่มเหล้าขายกันทั้งหมู่บ้าน

แต่เมื่อ พ.ศ.2493 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติสุรา ทำให้เกิดข้อจำกัดในการประกอบกิจการของชาวบ้าน เนื่องจากไม่มีทุนเพียงพอในการประกอบกิจการและชาวบ้านก็ไม่ได้ทำเป็นธุรกิจอย่างจริงจัง ภูมิปัญญาในการทำเหล้าของชาวบ้านถือเป็นสิ่งผิดกฎหมาย รัฐได้สั่งเจ้าหน้าที่ออกมาปราบปรามและจับกุม มีการกวาดล้างกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น จนชาวบ้านที่ทำเหล้าขายบางส่วนเลิกทำและหันไปประกอบอาชีพเสริมอย่างอื่นแต่ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านก็ยังดื่มเหล้าอยู่เช่นเดิม จนถึงปัจจุบัน

วิวัฒนาการการต้มเห็ดของชาวบ้านโคกประสิทธิ์

บ้านโคกประสิทธิ์ต้มเห็ดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ กรรมวิธีในการต้มเห็ดก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามความเหมาะสมด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านกฎหมาย ปริมาณ ความต้องการด้านตลาดและปัจจัยทางธรรมชาติ ซึ่งสามารถแบ่งวิวัฒนาการการทำเห็ดของชาวบ้านออกเป็นช่วงๆ ได้ดังนี้

ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ.2485

การต้มเห็ดของชาวบ้านเพียงเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมและใช้ในงานสังคมในชุมชนนั้น กรรมวิธีในการทำเห็ดช่วงแรกแบ่งเป็น

1. การปั่นแป้ง วัตถุดิบที่ใช้ คือ ข้าวและสมุนไพรต่างๆที่สามารถหาได้ในชุมชน เช่น ใบขนุน รากหญ้านาง รากเครือหมาน้อย ต้นเฟื่องฟ้า รากชิงไฟนกคุ้ม มาผ่านกรรมวิธีการผลิตเพื่อใช้ในการหมักเห็ดสาโท

2. การหมักเห็ดสาโท วัตถุดิบที่นำมาใช้ คือข้าวเหนียว และลูกแป้ง ซึ่งข้าวเหนียวที่นำมาทำสาโทได้มาจากข้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้กิน ซึ่งมีเหลือเป็นจำนวนมาก กรรมวิธีในการหมัก นำข้าวเหนียวไปแช่น้ำ 1 คืน นำมานึ่งให้สุกปล่อยให้เย็นนำมาล้างให้สะอาดให้ยางหมด ผึ่งลมให้สะเด็ดน้ำ นำลูกแป้งที่บดละเอียดมาคลุกเคล้าตามอัตราส่วน แล้วนำไปบรรจุลงในไห กดให้แน่น ทิ้งไว้ประมาณ 4 – 5 วัน เติมน้ำลงพอสมควร หมักทิ้งไว้อีก 4 – 5 วัน สามารถนำมาต้มหรือต้มกลั่นเป็นเห็ดขาวได้

3. การต้มกลั่น เนื่องจากเห็ดสาโทไม่สามารถควบคุมคุณภาพและรสชาติและเก็บรักษาไว้ได้นาน โดยการนำเอาเห็ดสาโทกลั่นเพื่อความสะดวกต่อการนำไปรับประทาน สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน ถ้าใช้ไม่หมดก็สามารถเก็บไว้ใช้ในงานอื่นได้อีก

กรรมวิธีในการต้มกลั่นมีดังนี้

อุปกรณ์

1. หม้อดิน
2. ไห
3. ฝาปิดเจาะรูตรงกลาง(ทำมาจากไม้กระดาน)
4. ท่อไม้ไผ่(บั้งหลู ทำมาจากไม้ไผ่เจาะทะลุปล้อง)
5. เตาและฟืน
6. ผ้าชุบน้ำ

ขั้นตอนและวิธีการ

1. นำหม้อดินไปตั้งบนเตาไฟ นำสาโทลงใส่ในหม้อดิน นำฝาปิดมาปิดครอบ นำสำเหล้มมาปิดเพื่อป้องกันไม่ให้ไอระเหยของเหล้าออกข้างนอกได้
2. นำท่อส่งเหล้ามาต่อเข้ากับฝาปิดที่เจาะรูตรงกลาง ส่วนด้านหนึ่งต่อเข้ากับไห แล้วนำสำเหล้มมาปิด ใช้ผ้าชุบน้ำวางบนไห
3. การควบคุมไฟจะต้องไม่ให้ร้อนหรือแรงเกินไป เพราะจะมีผลต่อกลิ่นและรสชาติของเหล้า ขณะเคียวกันผ้าที่วางบนไห จะต้องให้เปียกชุ่มอยู่ตลอดเวลา

จากกระบวนการและวิธีการทำเหล้าของชาวบ้านในช่วงนี้ เห็นได้ว่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่นำมาผลิตเหล้าไม่ว่าจะเป็น การปั้นแป้ง การหมักเหล้าสาโท การต้มกลั่นเหล้าของชาวบ้านล้วนแล้วแต่ทำมาจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน สามารถบ่งบอกถึงภูมิปัญญาและความพอเพียงของชาวบ้านโลกประสิทธิ์ในอดีต

ช่วงที่ 2 พ.ศ.2485 – พ.ศ.2510

ในช่วงระยะเวลานี้การทำลูกแป้งและการหมักสาโท ยังคงมีกระบวนการวิธีการ และการใช้วัตถุดิบยังคงใช้เฉพาะที่มีอยู่ในชุมชน ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี และข้อกฎหมาย

วิธีการค้นคว้า

วัสดุอุปกรณ์

1. หม้อดิน
2. ปีกเจาะทะลุทั้งสองด้าน
3. กระทะ
4. ท่อส่ง
5. กระแป้ง
6. ขวด(ภาชนะรอง)
7. เตาและฟืน
8. น้ำ

ขั้นตอนและวิธีการ

1. นำหม้อดิน ไปต้มบนเตาไฟ นำสาโทที่หมักจนได้ที่แล้วใส่ลงในหม้อดิน

2. นำปื๊นมาครอบปากหม้อดิน นำกระแบ่งและท่อมาต่อเข้าปื๊นโดยให้กระแบ่งอยู่ด้านในปื๊น ท่อส่งอยู่ด้านนอก ใช้ส่ำเหล้าปิดปากหม้อดิน รุที่เสียบกระแบ่งและท่อส่ง
3. นำกระทะมาวางครอบปื๊น อีกด้านหนึ่งใช้ส่ำเหล้าปิดให้สนิทเติมน้ำให้เต็มกระทะนำขวดไปวางตรงปลายของท่อส่ง
4. การควบคุมไฟจะต้องไม่ให้อ่อนหรือแรงเกินไป ถ้าน้ำในกระทะร้อนทะเปลี่ยนถ่ายน้ำใหม่จนเสร็จการต้ม

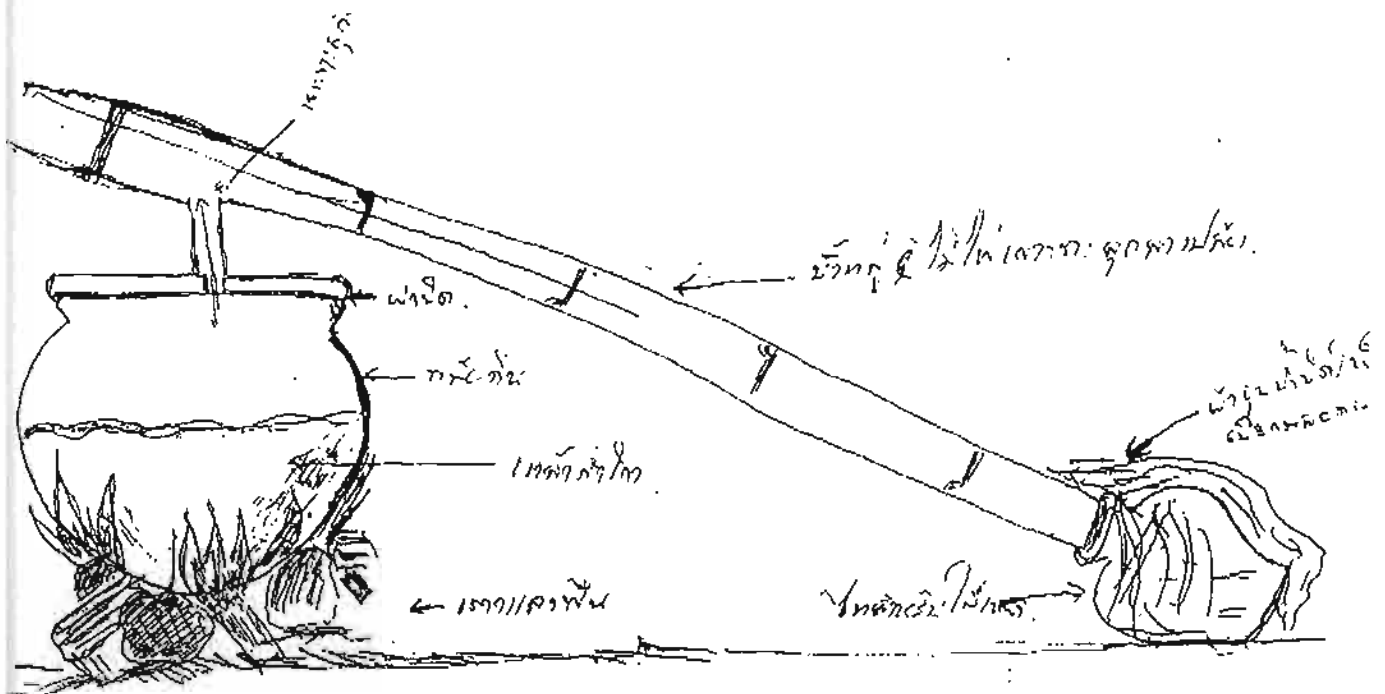
การต้มเหล้าในช่วงนี้เริ่มใช้เทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้มากขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความต้องการปริมาณเหล้าที่มากขึ้น เพราะชาวบ้านเริ่มที่จะทำเหล้าขาย และที่สำคัญ คือ เพื่อความสะดวกสบาย

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2510 – ปัจจุบัน

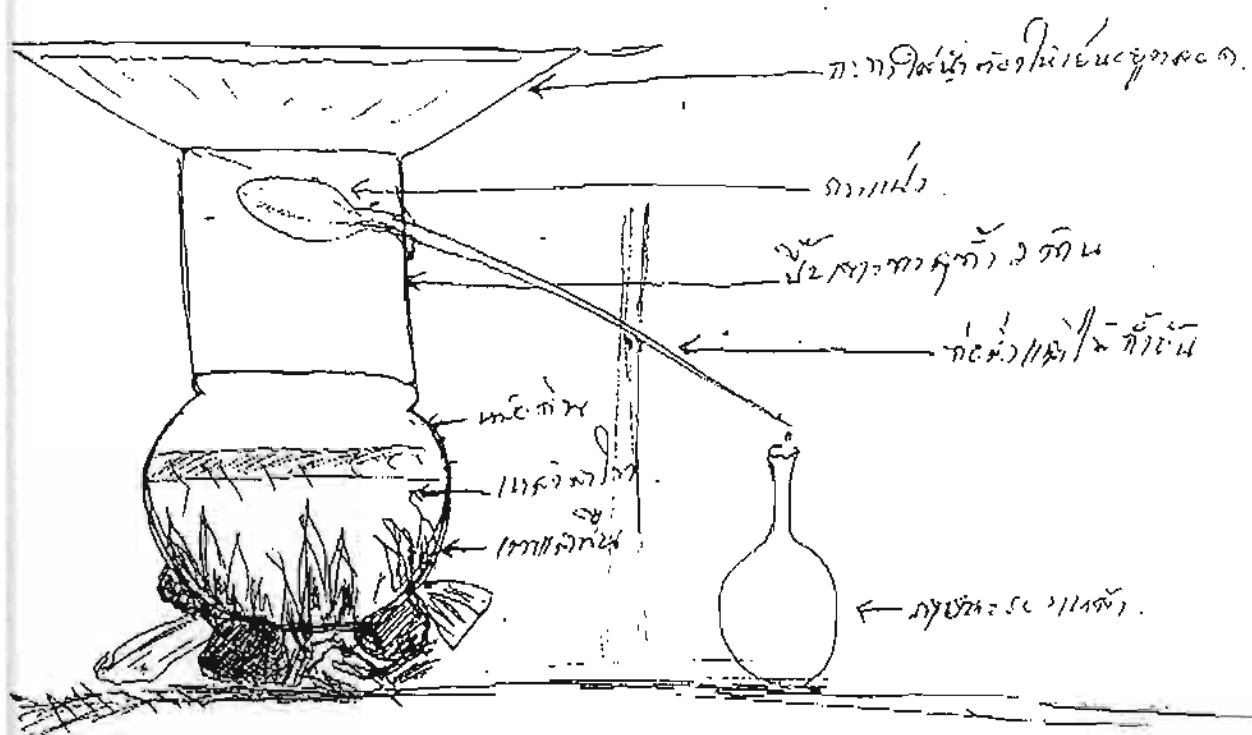
หลังจากที่ พ.ศ.2510 เป็นต้นมาวิวัฒนาการในการต้มเหล้าของชาวบ้านโคกประสิทธิ์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนามาเรื่อยๆ เนื่องจากมีปัจจัยเกื้อหนุน และปัญหาอุปสรรคหลายประการ ได้แก่

1. ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เทคโนโลยีเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น และได้ส่งผลทั้งขั้นตอนกระบวนการในการผลิตเหล้าของหมู่บ้าน
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเหล้าบ้านโคกประสิทธิ์ เป็นเหล้าที่มีชื่อเสียงในด้านรสชาติ และมีราคาถูกกว่าเหล้าในโรงงานทำให้ตลาดในการขายเหล้าของชาวบ้านโคกประสิทธิ์มีมากขึ้นเรื่อยๆ จนชาวบ้านต้องมีการพัฒนาวิธีการต้มหรือให้ได้ปริมาณมากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ช่วงนี้เองชาวบ้านเริ่มต้มเหล้าขายเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอยู่กว้างขวาง เกิดการแบ่งปันกันเองในชุมชน ที่จะต้องทำให้ได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เทคโนโลยีจึงเป็นตัวเข้ามาส่งเสริมการผลิตเหล้าของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น
3. ข้อจำกัดด้านข้อกฎหมายพระราชบัญญัติสุราปี พ.ศ. 2493 ที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์ในการทำเหล้าของชาวบ้าน เหล้าที่ชาวบ้านผลิตต้องเป็นเหล้าเถื่อน มีการออกมาปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ชาวบ้านต้องคิดค้นวิธีการต้มเหล้าที่สะดวกรวดเร็ว สามารถขนย้ายได้ และที่สำคัญต้องประหยัดเวลาและไม่เป็นที่สังเกตของเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านเริ่มใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการในการผลิต
4. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านเคยใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต เช่น สมุนไพร และพืชมีจำนวนลดลง ทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งปัจจัยในการผลิตจากภายนอกมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต

ภาพประกอบ แสดงการต้มเหล้าของบ้านโคกประสิทธิ์ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ. 2485

ภาพประกอบ แสดงการต้มเหล้าของบ้านโคกประสิทธิ์ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2485-2510

ภาพประกอบ แสดงการดื่มเหล้าของบ้านโคกประสิทธิ์ช่วง ที่ 3 พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านโนนหนองลาด ต.บ้านขาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น

ประวัติหมู่บ้าน

ที่ตั้งบ้านโนนหนองลาด ในอดีตมีสภาพเป็นดอนป่าไผ่ และมีหนองน้ำล้อมรอบ คือ บึงปากเขื่อน ก่อน พ.ศ. 2500 พื้นที่นี้เคยเป็นพื้นที่ ที่มีโจรขโมยควายเข้ามาหลบในดอนป่าไผ่ เพื่อเรียกค่าไถ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 มีการกวาดล้างและวิสามัญโจรขโมยควายและได้นำศพของโจรและอัฐิพลาที่โคนวิสามันญมาฝังในดอนที่ตั้งบ้านทำให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงไม่กล้าที่จะเข้ามาในบริเวณดังกล่าว

ปี พ.ศ. 2509 มีพ่อค้าจากอำเภอภูเวียงกลุ่มหนึ่ง ได้เข้ามาเร่ขายผ้าในเขต ตำบลบ้านขาม ได้เข้ามาอาศัยพักแรมในบริเวณดอนป่าไผ่ และเห็นว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการตั้งหมู่บ้าน จึงได้กลับไปอพยพครอบครัวเข้ามาดางป่าเพื่อตั้งหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2510 ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากมีจำนวน 3 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของพ่อพิมพ์ นาหนองคูม ครอบครัวพ่อสิงห์ นาเชียงคอง และ ครอบครัวของพ่อสุก ผ่านวงศ์ ซึ่งอพยพมาจากบ้านสระดิน ตำบลกระนวน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ในปีต่อมามีชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำโดยนายตั้งวาลย์ อันทะเกตุ อพยพผู้คนอีกจำนวนหนึ่งจากอำเภอภูเวียงมาสมทบ จนมีจำนวนมากขึ้นประมาณ 70 ครอบครัวซึ่งในปี พ.ศ. 2512 ได้ไปขออนุญาตเข้าอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในพื้นที่ว่างเปล่าต่อกำนันในขณะนั้น คือ กำนันเคน วงศ์ดาชม ซึ่งได้อนุญาต เพื่อให้ชาวบ้านเข้าอยู่อาศัยและทำประโยชน์ได้แต่ยังไม่ได้ออกเอกสารสิทธิ์ กำนันเคนก็ได้เสียชีวิตด้วยโรคชรา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ชาวบ้านบริเวณโดยรอบนำโดยกำนันพิมพ์า ซึ่งได้รับตำแหน่งต่อจากกำนันเคนได้เข้ามาจับไล่ชาวบ้านโนนหนองลาดโดยกล่าวหาว่าชาวบ้านเป็นโจรขโมยวัวควาย ประกอบกับการตั้งข้อหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์จึงได้ใช้วิธีการรุนแรงในการขับไล่ชาวบ้านโนนหนองลาดให้ออกจากพื้นที่ จึงมีชาวบ้านบางส่วนได้อพยพไปอยู่ที่ใหม่ เหลือ อยู่ 38 ครอบครัว ซึ่งยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านโนนหนองลาด เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ตั้งวาลย์ อันทะเกตุ:สัมภาษณ์)

สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านโนนหนองลาด ตำบลบ้าน ค.บ้านขาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ตั้งอยู่ห่างจากตำบลบ้านขาม 7 กม. อยู่ห่างจากอำเภอน้ำพอง 25 กม. และตั้งอยู่ห่างจากอำเภอน้ำพอง 16 กม. โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านโนนเชือก
 ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านโคกท่า
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านขามและบ้านหัวคอง
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านบึงเป้ง

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านโนนหนองลาด เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะสภาพพื้นที่เป็นเนินดิน แล้วลาดต่ำลงมา มีหนองน้ำล้อมรอบ คือ บึงปากเขื่อน อยู่ทางทิศตะวันตก ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 600 เมตร และลำห้วยหนองปลา ซึ่งติดต่อกับบึงปากเขื่อนทางด้านทิศตะวันออก แล้วไหลวนรอบหมู่บ้าน ถัดจากหนองน้ำเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ชุ่มน้ำ

สภาพทั่วไปทางด้านทรัพยากร

1. ดิน ดินในหมู่บ้านโนนหนองลาด มีลักษณะเป็นดินทาม คือ เป็นดินในเขตลุ่มน้ำซึมผ่านได้ช้า เป็นดินร่วนปนเหนียว สีน้ำตาลปนเทา มีจุลินทรีย์แข็งแรง มีความเป็นกรดเป็นกลาง ถือได้ว่าเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมของชุมชน

2. แหล่งน้ำ พบว่ามีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เป็นหนองสาธารณะประโยชน์ของชาวบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งหาปลา และกักเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง อยู่ 2 แห่ง คือ

2.1 บึงปากเขื่อน มีลักษณะ คือ เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ชาวบ้านใช้ทำนาปรังในหน้าแล้ง และเป็นที่จับปลาน้ำจืด

2.2 ลำห้วยหนองปลา มีลักษณะ คือ เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดต่อกับบ้านหัวคองชาวบ้านใช้จับปลา

3. ป่าไม้ ป่าไม้มีป่าสาธารณะ คือ ป่าช้า อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน

สภาพทางภูมิอากาศ

สภาพทางภูมิอากาศของบ้านโนนหนองลาด มีลักษณะคล้ายกับภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป

การคมนาคมและการสื่อสาร

การคมนาคมของบ้านโนนหนองลาด จะมีถนนสายเดียวในหมู่บ้านที่ใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับภายนอก คือ ถนนที่ตัดจากบ้านโนนหินลาด – บ้านโนนเชือก มีระยะทาง 2,300 เมตร ถึงบ้านโนนเชือก 6 กม. ถึงบ้านขาม 38 กม. ถึงอำเภอน้ำพอง 31 กม. ถึงจังหวัดขอนแก่น

การติดต่อสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชนและภายนอก สามารถติดต่อกันได้โดยการเดินทางไปมาหาสู่กันโดยใช้พาหนะที่มีอยู่ในชุมชน คือ จักรยานยนต์และรถยนต์ แต่ถ้าอยู่ไกลจะใช้โทรศัพท์ ซึ่งในหมู่บ้านจะมีโทรศัพท์มือถืออยู่ 13 เครื่อง คิดอัตราค่าบริการนาทีละ 5 บาท

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้านโนนหนองลาด คือ อาชีพทำนา ซึ่งจะมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดในหมู่บ้านประมาณ 900 ไร่ ซึ่งการทำนาของชาวบ้านโนนหนองลาดมีทั้งการทำนาดำและนาหว่าน โดยจะเริ่มทำนาในเดือน พฤษภาคม – ธันวาคม และนาปรังช่วงเดือนมกราคม – พฤษภาคม

ลักษณะทั่วไปทางสังคม

1. ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านโนนหนองลาดจะตั้งแบบกระจายไปตามระยะ คือ อยู่ไปตามถนนและซอกซอยต่างๆ ถนนในหมู่บ้านเชื่อมต่อกันได้ตลอด ชาวบ้านไม่ได้ทำรั้วกันระหว่างบ้านเรือนและนิยมปลูกต้นไม้บริเวณบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้และไม้ใช้สอย เช่น มะม่วง มะขม และไม้ไผ่ และปลูกผักสวนครัว เช่น หอม ข่า ตะไคร้ ไว้ในบริเวณบ้านเพื่อบริโภค และใช้สอยในครัวเรือน (เพิ่ม พุด นาถมทอง, 2545 สังกศ)

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านนิยมสร้างบ้านหลังคามุงสังกะสี และเป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในบริเวณใต้ถุนบ้านก็จะมีแคร่ไม้ไผ่สำหรับนั่งเล่นและบริเวณรอบบ้านก็จะมีเล้าไก่ / ตั้วเลี้ยง เพื่อสำหรับบริโภคในครัวเรือน

2.ประชากร

ชุมชนบ้านโนนหนองลาด มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 38 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 170 คน เป็นชาย 90 คน หญิง 80 คน

3.ลักษณะครอบครัว

ชุมชนบ้านโนนหนองลาดมีลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวเนื่องจากบุตรหลานที่แต่งงานจะแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือน และสร้างครอบครัวต่างหากแต่ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆกับพ่อแม่ญาติของตน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนจะอยู่ประมาณ 4-5 คน คือ พ่อแม่ ลูกในการตัดสินใจต่างๆในครอบครัว จะมีการพูดคุยและการตัดสินใจร่วมกัน (เพิ่มพูนนามทอง.2545 สังเกต)

4. ระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติในชุมชนบ้านโนนหนองลาดเป็นแบบที่แน่นแฟ้นมาก สังเกตได้จากการตั้งบ้านเรือน เครือญาติเดียวกัน จะตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกันอยู่ในที่ดินผืนเดียวกันชาวบ้านทุกคนจะรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กันใครมีอะไรก็แบ่งปันและให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี

ระบบชุมชน ยังมีความเป็นชนบทสูง ชาวบ้านจะรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดีและยึดถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เปรียบเสมือนญาติคนหนึ่งของคน ทุกคนจะนับถือและนับถือผู้อาวุโสในชุมชนอย่างมาก

การเมืองการครอง

ระบบการปกครอง เป็นบ้านฟากบ้านโนนเชือกและปกครองกันเองในหมู่บ้าน โดยมีนายสังวาลย์ อันทะเกต เป็นประธานหมู่บ้าน

ภาษาและการสื่อสาร

คนในชุมชนบ้านโนนหนองลาดมีภาษาที่ใช้สื่อสารกัน เรียกว่า ภาษาพื้นบ้านอีสาน

ศาสนาประเพณีวัฒนธรรม

คนในชุมชนบ้านโนนหนองลาด นับถือศาสนาพุทธ มีวัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดโนนหนองลาด มีพระสงฆ์ประจำวัดอยู่ 2 รูป ชาวบ้านยังปฏิบัติตามวัฒนธรรมอีสานทั่วไป ทั่วไป ฮีต 12 คอง 14 ด้าน ประเพณีมีบุญบวช แต่งงาน ถูขวัญ ขึ้นบ้านใหม่

ความเชื่อ ชาวบ้านยังมีความเชื่อดั้งเดิม เช่น ชาวบ้านอีสานทั่วไป ยังมีการเลี้ยงผีปู่ตา ผีงงผิดา แสกเคารพศาลเจ้าพ่อมหาศักดิ์

สภาพทั่วไปของบ้านท่าช้าง ต.วังเพิ่ม อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เดิมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านท่าช้างเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ มีสัตว์ป่ามากมายและยังเป็นทางเดินผ่านของช้างที่เดินทางจากป่าดงลาน เข้ามาหาขาม และจะลงมากินน้ำที่ลำห้วยหลวง ก่อนเดินทางต่อไปที่ภูเวียง ซึ่งทำให้เส้นทางดังกล่าวกลายเป็นชื่อหมู่บ้าน เรียกตามสถานที่ช้างลงกินน้ำ คือบ้านท่าช้าง

เดิมบ้านท่าช้างชื่อบ้านห้วยหลวง ก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2450 โดยการนำของนายเทพ นางบีม พ่อสีห์สน์ นางหล้า เฒ่าจำหู่ และนางสีดา ซึ่งอพยพมาจากบ้านป่ามาตั้งบ้านเรือนใกล้ลำห้วยหลวงต่อมาได้มีชาวบ้านอพยพตามมาเรื่อยๆ จนพื้นที่โนนห้วยหลวงคับแคบไม่สามารถขยายหมู่บ้านได้อีกต่อไป ชาวบ้านจึงเห็นพ้องต้องกันว่าสมควรมีการย้ายหมู่บ้านมาตั้งบริเวณท่าช้างลง เรียกบ้านท่าช้างจนถึงปัจจุบัน บ้านท่าช้างก่อตั้งเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2462 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายเกษตร โพธิ์ศรี

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

บ้านท่าช้าง ต.วังเพิ่ม อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น อยู่ห่างจากตำบลวังเพิ่ม และอำเภอสีชมพู 3 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอนามน 30 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่น 120 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านป่าสูง
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านนาขม
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านนาอุดม ต.ดงลาน อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น
ทิศใต้	ติดกับบ้านโศกหาด และบ้านโนนหวานไฟ

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านท่าช้างเป็นลักษณะเป็นโนนที่ค่อนข้างต่ำ เป็นที่ราบอยู่ในช่องของภูเขาระหว่างภูเวียง อยู่ทางทิศตะวันออกและภูพานอยู่ทางทิศตะวันตก มีลำห้วยอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน คือ ลำห้วยหลวงและในทางทิศเหนือยังเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน คือ ทำนาเนื่องจากเป็นที่ลุ่มกว้าง

สภาพทั่วไปด้านทรัพยากร

ดิน ดินในหมู่บ้านทำช้างส่วนใหญ่เป็นดินภูเขาสลับกับหิน ส่วนในทางทิศเหนือ มีลักษณะเป็นดินทรายใช้ในการทำนา

แหล่งน้ำ แหล่งน้ำสำคัญในชุมชนที่ใช้ในการเกษตรมีอยู่ 2 แห่ง คือลำห้วยห้วยและฝายใหม่ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ของชุมชน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2540 ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้เฉพาะในการทำนา ส่วนในฤดูแล้ง น้ำในลำห้วยห้วยจะแห้งชาวบ้านจะใช้น้ำในฝายใหม่

ป่าไม้ ส่วนใหญ่เป็นป่าสาธารณะในชุมชน คือที่คอนป่าช้า จำนวน 20 ไร่ หนองพิมานจำนวน 30 ไร่ และยังมีราชพฤกษ์อีกจำนวน 30 ไร่ ซึ่งเป็นที่เลี้ยงสัตว์ของคนในชุมชน

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศของบ้านทำช้างจะคล้ายกับลักษณะภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป คือ

ฤดูฝน จะเริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนสิงหาคมฝนจะเริ่มตกชุกจนถึงเดือนกันยายน

ฤดูหนาว จะเริ่มประมาณเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์อากาศจะหนาวจัด ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม

ฤดูร้อน เริ่มจากเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมแต่อากาศจะไม่ค่อยร้อนจัดเนื่องจากมีป่าและต้นไม้มาก

การคมนาคม

การคมนาคมบ้านทำช้างไม่มีรถโดยสารประจำทางชาวบ้านจะใช้รถส่วนตัวในการติดต่อเป็นหลัก คือ รถยนต์ และมอเตอร์ไซด์ ในการเดินทางโดยระยะทางระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอสีชมพู มีระยะทาง 3 กิโลเมตร การติดต่อสื่อสารภายในชุมชนใช้วิธีการพูดคุยกันปากต่อปากหรือใช้การประชาสัมพันธ์โดยผู้ใหญ่บ้านหรือหัวหน้าคุ้ม การติดต่อกับคนภายนอกชุมชนจะใช้โทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์มือถือ

สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ

บ้านท่าช้างมีอาชีพหลักคือการทำนาซึ่งจะทำเฉพาะนาปีเนื่องจากไม่มีน้ำในการทำนาปรัง อาชีพรองของชาวบ้านคือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ซึ่งเลี้ยงไว้เป็นทุนและเงินออมของครอบครัว เลี้ยงเป็ด ไก่ ไว้บริโภคในครัวเรือน

เมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลทำนาคชนหนุ่มสาวจะอพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น เช่น เป็นแรงงานก่อสร้างและเป็นแรงงานในการผลิตภาคอุตสาหกรรม รายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านจึงมาจากการขายผลผลิตทางการเกษตรและรายได้จากการที่ถูกหลานส่งมาให้

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้สองชั้นใต้ถุนสูง ชาวบ้านมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

สภาพทั่วไปทางสังคม

ลักษณะของครอบครัวชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย บ้านเรือนของลูกหลานจะปลูกกระจุกตัวอยู่ล้อมรอบบ้านเรือนของบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่

ชุมชนบ้านท่าช้างมีทั้งหมด 246 ครัวเรือน ประชากรรวม 1,167 คน เป็นชาย 571 คน หญิง 596 คน แบ่งออกเป็นหมู่ 5 หมู่

การเมืองการปกครอง

บ้านท่าช้างก่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อพ.ศ. 2462 มีผู้ใหญ่บ้านจากอดีตถึงปัจจุบันเรียงตามลำดับดังนี้คือ

1. นายเกษ สุโพธิ์ศรี	พ.ศ. 2462 – 2490
2. นายพุด ขอมภูเขียว	พ.ศ. 2491 – 2492
3. นายบุญมา ขวัญคม	พ.ศ. 2493 – 2518
4. นายบัวไล สุโพธิ์ศรี	พ.ศ. 2519 – 2536
5. นายแสน บุญคุ้ม	พ.ศ. 2537 – 2542
6. นายจุมพร ขัวอ้ว	พ.ศ. 2542 – ถึงปัจจุบัน

บ้านท่าช้างมีการปกครองเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปีพ.ศ. 2538 มีสมาชิก อบ.ต. ตามลำดับดังนี้

สมัยที่ 1 ปีพ.ศ. 2538 – 2542 คือ

นายคำบ่อ อินเพชร

นายบรรลु สีดาพล

สมัยที่ 2 ปีพ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน คือ

นายคำบ่อ อินเพชร

นายสมบัติ สอนกลาง

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ

ชาวบ้านท่าช้างนับถือพุทธศาสนาในชุมชนมีวัดจำนวน 1 วัด คือ วัดหันสว่าง มีพระภิกษุจำวัดอยู่จำนวน 4 รูป มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง มีพระประจำสำนักอยู่จำนวน 2 รูป ด้านประเพณีวัฒนธรรมมีทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์ ชาวบ้านปฏิบัติตาม ฮีต 12 คลอง 14 ตามครรลองอีสาน ปฏิบัติตามบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในพิธีทางพราหมณ์ มีการบูชาขวัญหรือการสู่ขวัญตามพิธีพราหมณ์ เช่น พิธีสู่ขวัญแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และสู่ขวัญทหารใหม่

ความเชื่อชาวบ้านยังเชื่อว่าผีบรรพบุรุษยังคงปกปักรักษาแลดูหลาน ชาวบ้านจึงให้ความเคารพ ผีปู่ตา ผีบ้าน ผีเรือน ผีป่าผีเขา ซึ่งชาวบ้านยังมีพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปี

สภาพทั่วไปของกลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัย

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัย

ปี พ.ศ. 2535 โรงงานน้ำตาลได้ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำพอง ทำให้น้ำทั้งลำน้ำพองเกิดการเน่าเสีย จนทำให้ระบบนิเวศน์ของลำน้ำเปลี่ยนไป สัตว์น้ำตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านบ้านวังชัยที่ได้ใช้ลำน้ำพองเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงทั้งการอุปโภค บริโภคใช้ในการทำการเกษตรและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเพื่อยับยั้งการกระทำของโรงงานน้ำตาล โดยจัดตั้งกลุ่ม คนรักลำน้ำพอง โดยกิจกรรมของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในลำน้ำพองจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม มีการประชุมเพื่อถกเถียงปัญหาที่เกิดขึ้นกับลำน้ำพอง และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังหมู่บ้านอื่น จนเกิดเป็นเครือข่าย อนุรักษ์ลำน้ำพองเพื่อเจรจาดำเนินการกับโรงงานอุตสาหกรรม จากการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องของชาวบ้านได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือถึงสาเหตุที่ลำน้ำพองเน่าเสีย ข้อสรุปที่ได้คือ น้ำเสียที่เกิดขึ้นเกิดจาก 2 แหล่ง คือ โรงงานอุตสาหกรรม และของเสียที่เกิดจากชุมชน จึงได้มีการสร้างข้อตกลง 3 ฝ่าย ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรม ชุมชน และข้าราชการในการไม่ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำพอง โดยทำเป็นพันธสัญญาร่วมทำให้น้ำพองสะอาดขึ้นสภาพภูมิเวศน์ของแม่น้ำพองจึงดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนในการทำกิจกรรมจากสหประชาชาติ(UNDP)

ต่อมาได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (sif) จำนวน 9 ล้านบาท เพื่อทำการขยายเครือข่ายให้มากขึ้น โดยได้มีการ กระจ่ายสมาชิกไปเกือบทุกตำบลในอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และได้จัดตั้งสหกรณ์ให้เป็นนิติบุคคล ได้จัดตั้งสหกรณ์ในอำเภอน้ำพองจำนวน 11 สหกรณ์ในกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำพอง ซึ่งแต่ละสหกรณ์จะมีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป เช่น เลี้ยงวัว ทำขนม เป็นต้น ส่วนสหกรณ์บ้านวังชัยได้เลือกทำกิจกรรมการผลิตเหล้าสาโท มีการดำเนินการผลิต จำหน่าย และเสียบถามีตามที่รัฐกำหนดกลุ่มประสบปัญหา ภาวะการขาดทุนของสหกรณ์ เนื่องจากเหล้าสาโทไม่สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจากเหล้าเน่าเสียไม่สามารถนำไปแปรรูปได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 จึงได้เข้าร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น สถานการณ์ภายในองค์กรจึงค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ

สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ

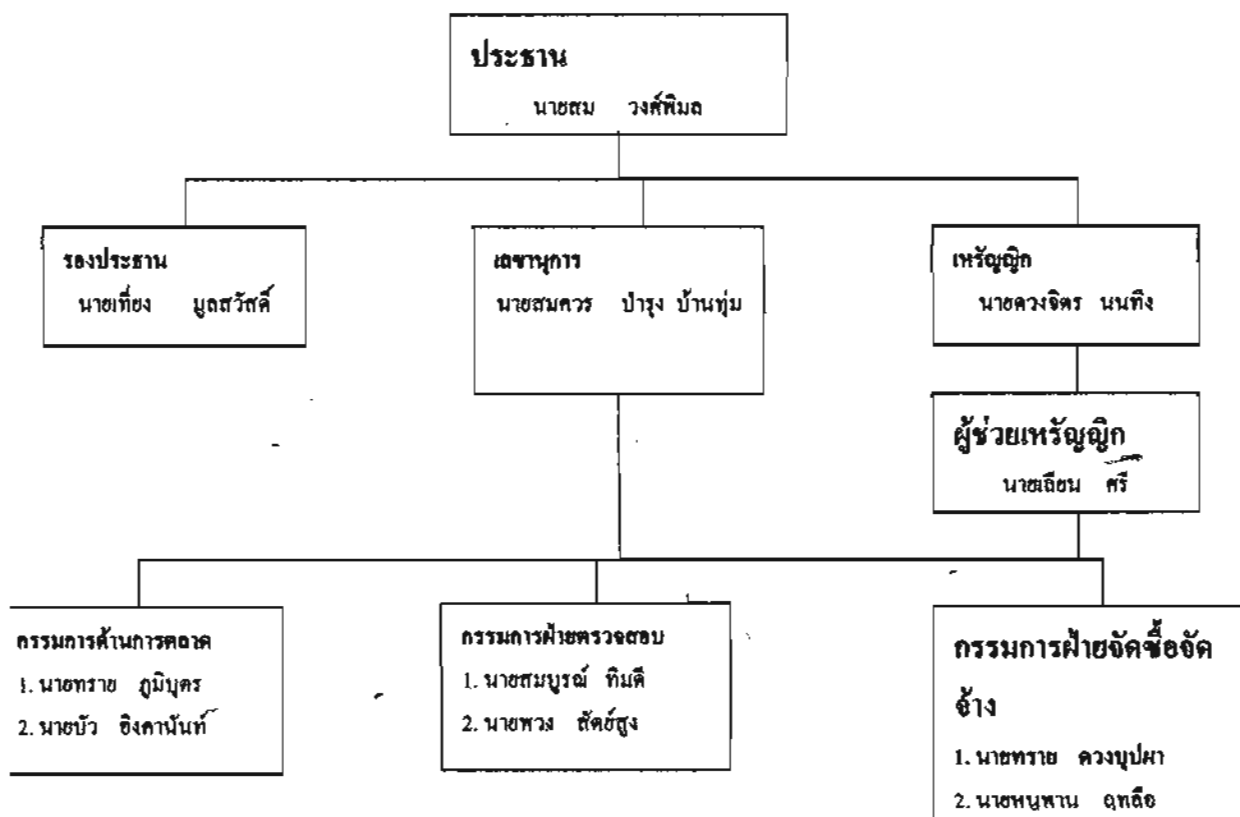
ปัจจุบันกลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัยมีการดำเนินการในกิจกรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งจากในอดีตที่ประสบปัญหาการขาดทุน เมื่อเข้าร่วมกับเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านเพื่อแปรรูปสาโท ให้เป็นเหล้าขาว ทำให้ปัจจุบันกลุ่มมีทุนในการดำเนินการซึ่งเกิดจากผลกำไร จำนวน 20,000 บาท และมีทุนที่เกิดจากการรับสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิก 160 คน โดยการสมัครสมาชิกเบื้องต้นจะต้องถือหุ้น หุ้นละ 10

บาท และค่าสมาชิกแรกเข้าจำนวน 20 บาท ทำให้กลุ่มมีทุนหมุนเวียนในการผลิต ในปัจจุบันจำนวน 36000 บาท

สภาพทั่วไปด้านสังคม

ปัจจุบันกลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัยมีสมาชิกทั้งหมด 160 คน มีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายหลักจำนวน 50 คน ในกลุ่มชาวบ้านมาการปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นปัญหาหนี้สินที่เกิดจากภายนอกและยังการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่อรัฐบาล เพื่อให้เกิดการรับทราบและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ชาวบ้านมีการพูดคุยพบปะกัน มีการประชุมกันเป็นประจำทุกเดือน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานภายในสหกรณ์ โดยมีโครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ดังนี้

โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์

ซึ่งคณะกรรมการได้มีการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี แม้สมาชิกก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของกลุ่ม

สภาพทั่วไปด้านวัฒนธรรม

สมาชิกที่เข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้านวังชัย นับถือศาสนาพุทธเหมือนดังชาวบ้านบ้านวังชัยทั่วไปในการทำบุญประเพณีของชาวบ้าน เช่น บุญกฐิน บุญพระเวศ ชาวบ้านจะต้องบริจาคปัจจัยเพื่อทำบุญ กลุ่มสหกรณ์ก็ให้ความร่วมมือบริจาคเงินทุนเพื่อสมทบทุนในการทำบุญหรือการทำกิจกรรมของชุมชนที่ต้องอาศัยแรงงานจากชาวบ้าน กลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัยก็จะให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรม

พัฒนาการการทำเล้าของสหกรณ์บ้านวังชัย

กลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัยเริ่มทำเล้าเมื่อต้นปี พ.ศ. 2545 โดยจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์เพื่อทำการผลิตสาโทออกจำหน่าย แต่เมื่อมีการผลิตกลุ่มกลับประสบปัญหา เช่น

- ปัญหาด้านคุณภาพเล้า
- ปัญหาเล้ามีรสเปรี้ยวไม่สามารถจำหน่ายได้
- ปัญหาการขาดทุน เนื่องจากไม่สามารถแปรรูปได้ประกอบกับภาษีที่ต้องเสียจากการทำเล้า

เล้า

เดือนตุลาคม พ.ศ. 2545 กลุ่มสหกรณ์บ้านวังชัยจึงได้เข้าร่วมกับเครือข่ายเล้าพื้นบ้าน จังหวัดขอนแก่น กิจกรรมของกลุ่มมีทั้งการทำเล้าสาโท การผลิตไวน์ และการดัดแปลงเล้าช่องทางการตลาดของกลุ่มมีมากขึ้นได้มีการพบปะกับบุคคลหลายกลุ่ม ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันกลุ่มสหกรณ์สามารถดัดแปลงเล้าได้ จึงทำให้สถานการณ์ของสหกรณ์ดีขึ้นเรื่อย มีการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น กระบวนการและวิธีการผลิตตลอดจนแปรรูปการบรรจุภัณฑ์ มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยทำให้ในปัจจุบันสหกรณ์มีกำไรในการดำเนินกิจกรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. พื้นที่เป้าหมาย หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่บ้านโนนหนองตาล ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านท่าช้าง ตำบลวังเพิ่ม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดขอนแก่น สหกรณ์บ้านวังชัย ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านเหล่ากา ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม บ้านโคกประติฐ์ ตำบลโคกสะอาด อำเภอน้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายประกอบด้วยสมาชิกเหล่าพื้นบ้านของเครือข่ายเหล่าพื้นบ้าน ผู้นำในชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากการผลิตเหล่าของชุมชน
3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง สติและปัญญาอันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้และสะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่นี้ควรจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวร เช่น การผลิตเหล่าพื้นบ้าน เป็นต้น
4. เหล่าพื้นบ้าน หมายถึง เหล่าที่ผลิตเองโดยชุมชนโดยกระบวนการของชุมชนที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดประสบการณ์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ได้แก่ ตาโท กระแช่ อุ ตาเก น้ำขาว สุรากลับ
5. การผลิตเหล่าพื้นบ้าน หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการผลิตเหล่าพื้นบ้าน เริ่มตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การทำเชื้อแป้ง การกลั่นเหล่า จนกระทั่งการจัดจำหน่ายเหล่าพื้นบ้าน
6. พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 หมายถึง กฎหมายซึ่งออกมาเพื่อควบคุมการผลิตเหล้า การกำหนดการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต พ.ร.บ. สุรา พ.ศ. 2493 แอลกอฮอล์ 5 ดีกรี ถือว่าเป็นสุราดังนั้นเหล่าแช่ไวน์พื้นบ้านที่ชาวบ้านผลิตที่ไม่ได้เสียภาษีถือว่า เป็นสุราเถื่อน จึงผิดกฎหมายทั้งสิ้น โดยมีกรมสรรพสามิตเป็นผู้รับผิดชอบ
7. พระราชบัญญัติจกแจ้งการผลิตและจำหน่ายเหล่าพื้นบ้าน หมายถึง กฎหมายที่ร่างขึ้นโดยองค์กรประชาชนเพื่อเสนอข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองการผลิตเหล่าพื้นบ้านโดยในเนื้อหา คือ ให้ประชาชนมีสิทธิในการผลิตสุราเพื่อบริโภคในครัวเรือน เพื่อการค้าในระดับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อส่งออกภายใต้การควบคุมคุณภาพโดยคณะกรรมการเหล่าพื้นบ้าน
8. คณะกรรมการเหล่าพื้นบ้าน หมายถึง คณะกรรมการที่ดูแลเหล่าพื้นบ้านประกอบด้วย ตัวแทนระดับประชาชน นักวิชาการ และภาครัฐ
9. ผลกระทบ หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

10. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในชุมชนในเรื่องของรายได้ ค่าใช้จ่าย การดำรงชีวิตประจำวัน และระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

11. ผลกระทบทางด้านสังคม หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกัน และความสามัคคีกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ตลอดจนปัญหาและศักยภาพที่มีในชุมชน

12. ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

13. สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมายถึง สิทธิตามรัฐธรรมนูญหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

บทที่ 4

ภูมิปัญญาในการผลิตเห็ดพื้นบ้าน

เห็ดพื้นบ้านเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมาช้านาน แต่ไม่ได้มีการบันทึกในประวัติศาสตร์ ว่าเกิดขึ้นเมื่อใดทั้งนี้เราพบว่าในวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนพิธีทุกอย่าง โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคอีสาน ที่มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกัน คือพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับข้าว การเกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมไปถึงงานบุญประเพณีต่าง ๆ จะต้องใช้เห็ดเป็นสื่อถึงความศรัทธาเป็นเครื่องเซ่น เครื่องหลักในการประกอบพิธีกรรม

เห็ดพื้นบ้านมีกระบวนการผลิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค เพราะเป็นการใช้วัตถุดิบทางการเกษตรที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง อ้อย น้ำตาล โดยจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค คนอีสานเรียกสาโท เห็ดสาโท (เห็ดแครง) คนเหนือเรียกน้ำขาว คนใต้เรียกหวาก (ทำจากน้ำตาลและไม้เลื้อย) ส่วนภาคกลางเรียกกระแซ่ (ทำจากน้ำตาลและไม้มะเกลือ) ฝรั่งเศสเรียกไวน์ (ทำจากผลไม้) ซึ่งเห็ดแต่ละชนิดจะมีรสชาติและกลิ่นแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลูกแป้งที่ใช้หมัก ซึ่งมีความแตกต่างกันตามสูตรและภูมิปัญญาที่มีความหลากหลายและความฉลาดในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้รวบรวมภูมิปัญญาต่าง ๆ ในการทำลูกแป้ง และการหมักเห็ดสาโทรวมถึงกรรมวิธีในการผลิต และสูตรต่าง ๆ ได้ดังนี้

การทำลูกแป้ง

คำรการนำลูกแป้งของพ่อเสาร์ วิเทห์ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ 5 บ้านโคกประสิทธิ์ ตำบลโคกสะอาด กิ่งอำเภอน้อยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. ขาเครื่องโกรฐ 36 ตัว	1 ถ้วย
2. แป้งข้าวเหนียว	1 ถ้วยใหญ่
3. ลูกแป้งเก่า	4 ลูก
4. น้ำเห็ดเค็ม	½ ขวด

วิธีทำ

- นำขาเครื่องโกรฐทั้ง 36 ตัว มาบดเข้ากันให้ได้อย่างละเอียด ๆ กัน
- นำไปผสมกับแป้งข้าวเหนียว

3. นำมาคตุกลงน้ำประมาณว่าพอนั้นเป็นก้อนดี
4. ปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าลูกมะนาวใช้นิ้วกดให้เป็นหลุม
5. นำไปวางใส่กระดิ่งใช้ผ้าขาวปูรองก่อน
6. บดลูกแป้งเก่าให้ละเอียดแล้วนำไปโรยให้ทั่ว
7. เอน้ำเหล้าเค็ดมาเป่าพ่นให้ทั่ว
8. นำผ้าขาวมาปิดกระดิ่งให้เรียบร้อยเก็บเอาไว้ในบ้านประมาณ 3 วัน
9. นำออกผึ่งแดดให้แห้ง
10. นำไปเก็บและนำไปทำสาโทได้

ตำราการทำแป้งเหล้า พอดี วิเทห์ หมู่ 5 บ้านโคกประสิทธิ์ ตำบลโคกสะอาด กิ่งอำเภอ
เมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. ขาเครื่องโกรฐ	2 ชีด
2. กระเทียม	2 ชีด
3. ข่า	2 ชีด
4. แป้งข้าวเหนียว	1 ถังใหญ่
5. ลูกแป้งเก่า	4 ลูก
6. น้ำเหล้าเค็ด	½ ขวด

วิธีทำ

1. นำขาเครื่องโกรฐทั้งหมดมาบดเข้ากันอย่างดี อย่างละเท่า ๆ กัน และนำกระเทียม ข่า มาตำให้ละเอียดแล้วนำมาผสมกัน
2. นำไปผสมกับแป้งข้าวเหนียว
3. นำมาคตุกลงน้ำประมาณว่าพอนั้นเป็นก้อนพอดี
4. ปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าลูกมะนาวใช้นิ้วกดให้เป็นหลุม
5. นำไปวางใส่กระดิ่งโดยใช้ผ้าขาวปูรองก่อน
6. บดลูกแป้งให้ละเอียดแล้วนำไปโรยให้ทั่ว
7. เอน้ำเหล้าเค็ดมาเป่าพ่นให้ทั่วถึงและชุ่มพอดี
8. นำผ้าขาวมาปิดกระดิ่งให้เรียบร้อยเอาไปเก็บไว้ในบ้านประมาณ 3 วัน

9. นำออกผึ่งแดดให้แห้ง

10. นำไปเก็บและนำไปทำเหล้าสาโทได้

ตำราการทำเบ๊งเหล้าพ่อชาย นาทันเริ่ม อายุ 76 ปี เลขที่ 28 หมู่ 2 บ้านสะอาด ต.โคกสะอาด
กิ่งอำเภอน้องชัย จ.กาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. พริก	1 ถ้วยใหญ่ (ถ้วยกาไก่)
2. ย้อย	1 วา (1 ตำ)
3. ข้าวเหนียว	3 กก.
4. ลูกเบ๊งเก่า	4 ก้อน
5. เหล้าขาวคแรก	1 แก้ว

วิธีทำ

- นำย้อยไปสับเป็นชิ้น ๆ นำไปต้มรวมกับพริกใส่น้ำพอท่วมยา (ประมาณ 2 ลิตร)
 - กรองเอากากออก นำไปผสมกับเบ๊งข้าวเหนียว คลุกให้เข้ากันพอปั้นได้พร้อมกับใส่ลูกเบ๊งเก่าบดละเอียด
 - ปั้นเป็นลูกขนาดเท่าผลมะนาวพร้อมกดด้วยหัวแม่มือให้เป็นร่องบนเบ๊ง
 - นำไปใส่ในกระด้งพร้อมทั้งใช้น้ำเหล้าเป่าพ่นพอให้ชุ่ม
 - นำผ้าขาวมาปิดทับไว้ให้เรียบร้อยเก็บไว้ในที่ร่มเป็นเวลา 3 คืน
 - เปิดผ้าออกแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้งสนิทแล้วนำไปทำเหล้าได้
- ตำราการทำลูกเบ๊งบ้านเหล่ากา ต.ภักดิ์ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

ส่วนประกอบ

1. ยาเครื่องโกรฐ	32 ชนิด
2. ข้าว	500 กรัม
3. ข้าวเหนียว	5 กิโลกรัม
4. เบ๊งบ้าขาว	10 กิโลกรัม
5. กระเทียม	500 กรัม
6. เหล้าเค็ด	½ ขวด
7. เบ๊งบ้าขาว	30 ก้อน

วิธีทำ

1. นำข่ากระเทียมและข้าวเหนียวมาตำรวมกันให้ละเอียด
2. ร่อนเอากากออก
3. นำมาคตุกกับแป้งข้าวเจ้าและชาเครื่องโกฐ
4. เติมน้ำนวดให้เข้ากัน
5. นำมาปั้นเป็นก้อนแล้ววางใส่กระด้ง
6. นำน้ำเหล้าเค็ดมาพ่นให้ทั่ว
7. โยนหัวเชื้อแป้งแก่ลงบนก้อนแป้ง
8. ทิ้งไว้ 2-3 คืนในที่ร่ม
9. นำไปผึ่งแดดให้แห้งประมาณ 2-3 วันสามารถนำไปทำเหล้าสาโทและออกจำหน่ายได้

ตำราการทำแป้งเหล้าของ นายเหล่ นนทะลี บ้านโนนหนองลาด ต.บ้านขาม อ.น้ำพอง

จ.ขอนแก่น

ส่วนประกอบ

1. พริก	1 ถ้วย
2. อ้อย	1 ลำ
3. ข้าวเหนียว	3 กก.
4. ลูกแป้งเก่า	4 ก้อน
5. เหล้าขวดแรก	1 แก้ว

วิธีทำ

1. นำอ้อยสับเป็นชิ้น ๆ คั้นรวมกันกับพริกใส่น้ำประมาณ 2 ลิตร
2. คั้นจนน้ำเคือดจัด จนเคียวแล้วกรองเอากากออก
3. นำไปคตุกกับแป้งข้าวเหนียวให้เข้ากัน
4. ใส่ลูกแป้งเก่าบดละเอียดและคตุกเค็ดให้เข้ากัน
5. ปั้นเป็นลูกขนาดเท่าลูกมะนาว
6. นำไปใส่ในกระด้ง นำน้ำเหล้าเค็ดมาพ่นให้ทั่ว
7. นำผ้าขาวมาคลุมปิดทับไว้ เก็บไว้ในที่ร่ม 3 วัน
8. เปิดผ้าออกแล้ว นำมาผึ่งแดดให้แห้งสนิท แล้วนำไปทำเหล้าได้

ตำราการทำแป้งสาโท พ่อฮุน บัวแดง บ้านเลขที่ 104 บ้านตะเือง ต.โพนครง อ.ท่าตูม
จ.สุรินทร์

ส่วนผสม

1. ค้างแดง	1	กิโล	รสหวาน
2. ยานาง	1	กิโล	รสขม
3. นางแซ่ง	1	กิโล	รสจืด
4. เกียวมัน	1	กิโล	รสจืด
5. สุนโฮ	1	กิโล	รสจืด
6. ผักชีช้าง	1	กิโล	รสหวาน
7. เกรื่ออีเลียน	1	กิโล	รสหวาน
8. นางหวาน	1	กิโล	รสหวาน
9. ปีกไก่ดำ	1	กิโล	รสขม
10. เกรื่ออีโก้ย	1	กิโล	รสหวาน
11. หมาน้อย	1	กิโล	รสขม
12. ลิ่นฟ้า	1	กิโล	เพื่อน / สด
13. ข่า	1	กิโล	รสขม
14. สะเอม	1		รสขม
15. คิปสี	1		
16. ปี่ปีแดง	1		
17. ปี่ปีขาว	1		
18. พริกไทย	1		

วิธีทำ

1. คั้นสมุนไพร ใส่น้ำพอท่วมยาเคี่ยวให้เหลือน้ำ 1 ใน 3 ส่วน
2. กรองเอากากออกปล่อยให้เย็น
3. ใส่อาร้อนเข้าไป (ลำดับที่ 14 - 18)
4. นำมาคอกกับแป้งให้พอปั้นได้
5. ปั้นเป็นก้อนนำไปวางใส่กระด้งที่รองด้วยเกล็ด
6. เอาน้ำเหล้าเค็ดมาเป่าพรมให้ทั่ว
7. ใส่แป้งเก่าที่บดละเอียด โดยโรยให้ทั่วเมื่อแป้งใหม่

8. เอาผ้าคลุมปิดไว้ในที่ร่ม 3 วัน

9. ถึงวันที่ 4 เปิดผ้าออกและกล่าวว่า อมกะลุก กะลุก กุสิปลุกให้ลุกลุกกะลุก กุสิปลุกให้ลุกตื่น
ลุกตื่น ตื่นแล้วร้องอำหาญ (ร้องเรียกหาญ) แล้วเป่าน้ำเหล้าเค็ด 3 ที เป็นอันเสร็จพิธี สามารถนำไปทำ
เหล้าสาโทได้

คำรกรทำแป้งสาโท พ่อณี ะไลใจ บ้านเลขที่ 3 บ้านเหล่าโฮงาม ด.เหล่าโฮงาม
อ.ภูผินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. รากหมาน้อย	1	กำมือ
2. รากขานาง	1	กำมือ
3. เครื่องไฟสงน้อย	1	กำมือ
4. เครื่องไฟสงใหญ่	1	กำมือ
5. พริกแห้ง	1	กำมือ
6. รากส่องฟ้า	1	กำมือ
7. เปลือกลิ้นฟ้า	1	กำมือ
8. ข้าวเหนียว	1	กก.
9. ลูกแป้งเก่า	6	ก้อน
10. เหล้าเค็ด	½	ขวด

วิธีทำ

1. หมักสมุนไพรสดใส่น้ำพอท่วมยา
2. หมักทิ้งไว้ให้ยาออกฤทธิ์ 3 คืน
3. นำมาคูลูกกับแป้งข้าวเหนียว ปั้นเป็นก้อนเท่าลูกมะนาวนำไปใส่ในกระด้ง
4. ใช้ผ้าขาวบางปิดให้เรียบร้อยทิ้งไว้ 3 คืน
5. เปิดผ้าแล้วเอามาผึ่งแดดให้แห้งสนิทและเสกคาถาปลุกยาโดยถือพรา(มีด) 1 เล่มจุดไฟเคาะ 3
ทีและท่องคาถาว่า ลูก ลูก ลูก พี่น้องมาขาม ผู้หญิงกินข้าหาย ผู้ชายกินข้าเหี้ย ทิหัททิเทียลงกับเฮือน ลูก ลูก
ลูก เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

ตำราการทำแป้งเหล้า นายบำรุง คะโยธา บ้านกุดตาไก้ ต.สาขนาวัง อ.นาหว้า จ.กาฬสินธุ์
(ได้จากญาติที่สระบุรี)

ส่วนประกอบ

1. คีปลี
2. พริกไทยดำ
3. ข่า
4. ขิง
5. ซะเอนเทศ
6. ซะเอนไทย
7. รากมะแว้ง
8. รากมะเขือขื่น
9. รากพริก
10. เปลือกหาค
11. เปลือกตะเคียน
12. เปลือกแก
13. รากหาวycin
14. ข้าวเหนียว
15. กระเทียม

หมายเหตุ : ไม่ได้ระบุปริมาณ และกระบวนการผลิตไม่แตกต่างจากตำราอื่นแต่อย่างใด

ตำราการแป้งเหล้า พ่อประสงค์ อุทัยประดิษฐ์, บ้านเลขที่ 4 หมู่ 5 บ้านโคกกลาง ต.แคน
อ.วาปีประทุม จ.มหาสารคาม

ส่วนประกอบ

ชนิด	ธาตุ	สรรพคุณทางยา
1. รากยานาง	ดิน	ฟอกเลือด, ฆ่าเชื้อ
2. เกาหลง (พุทธรักษา)	ดิน ไฟ	-
3. รากกันครก	ดิน ลม	แก้ปวด
4. รากต้องแดง	ดิน	แก้ปวดท้อง

5. รากสมัคต่องฟ้า (สมัคน้อย)	ไฟ	โรคผู้หญิง
6. รากชิงไฟนกคุ้ม (โคไม่รู้จัก)	ไฟ	บำรุงกำลัง
7. รากหมาน้อย	-	-
8. รากนมสาว	ลม	บำรุงเลือด บำรุงน้ำนม
9. หัวก้อมก้อยลอคซอน	ไฟ	แก้วิงเวียน
10. หัวซ่า	ไฟ	บำรุงเลือด
11. หัวกระเทียม	ลม	บำรุงหัวใจ
12. หัวทองสมุทร	ไฟ	บำรุงกำลัง
13. เปลือกนางหวาน	ไฟ	บำรุงกำลัง
14. เปลือกปีโป้แดง	ลม	บำรุงกำลัง
15. ดันปีกไก่ดำ / ขาไก่ดำ	ดิน	-
16. เม็ดพริกไทย	ไฟ	บำรุงเลือด
17. ยาเครื่องโกฐ 32 ชนิด	-	-
18. หัวเหถ้า (เหถ้าเค็ด) ครึ่งขวด	-	-

หมายเหตุ : ยาลำดับที่ 1 – 16 อย่างละ 1 กำมือ และการเก็บยาจะมีวิธีการ เลือกวันและเวลาเก็บ เช่น เวลาเก็บไม่ให้ยาถูกเงาบัง ฯลฯ ส่วนการปลูกยาก็จะมีวิธีการปลูกเสกเช่นกัน ซึ่งแต่ละตำรายาไม่เหมือนกันและจะต้องมีการขกครูก่อนจึงจะเรียนและสอนกันได้

วิธีการทำ

1. นำสมุนไพรทั้งหมด (เครื่องสวน 1 – 16) อย่างละ 1 กำมือ สับหรือบดให้ละเอียดไปแช่น้ำสะอาดพอให้น้ำท่วมตัวยา แล้วปลูกยา 3 ครั้งด้วยคำว่า ลูก ลูก ลูก ผู้หญิงกินให้ผู้หญิงตาย ผู้ชายกินให้ผู้ชายเมา จากนั้นปล่อยทิ้งไว้ 7 วัน แล้วค่อยกรองเอาน้ำ
2. นำข้าวเหนียวและข้าวเจ้าอย่างละเท่า ๆ กัน (อย่างละ 1 ถัง) แช่น้ำให้อ่อนนุ่ม นำมาล้างให้แห้งแล้วตำให้ละเอียด จากนั้นนำตะแกรงมากรองเอาเฉพาะแป้งที่ละเอียด
3. นำน้ำที่ได้จากการหมักสมุนไพร (เครื่องสวน 1 – 16) มาคกกับแป้งข้าวให้เข้ากัน แล้วนำเครื่องเทศ (เครื่องโกฐ) ที่บดไว้แล้วประมาณ 1 กิโลกรัมมาคกเคล้าให้เข้ากัน
4. นำเหถ้าเค็ดที่เตรียมไว้พรมให้ทั่ว
5. นำแป้งมานั้นเป็นก้อนเท่าหัวแม่เท้าใส่กระด้งแล้วนำน้ำเหถ้าเค็ดมาพ่นอีก 1 รอบ

6. เก็บก้อนแป้งใส่ไว้ในหม้อดิน ใช้ผ้าขาวปิดให้สนิท
7. นำไปตากแดดเป็นเวลา 3 วัน
8. นำแป้งมาเก็บไว้ในที่ร่มแห้ง และนำแป้งไปทำสาโทได้

ตำราการทำแป้งเหล้า พ่อใหญ่ทองสา บุญทศ บ้านเลขที่ 184 บ้านกุดหิน หมู่ 4 ต.คำแมด
อ.กุดชุม จ.ยโสธร

ส่วนประกอบ

ชนิด	รส	สรรพคุณทางยา	อัตราส่วน
1. หวายนั่ง (หวายน้อย)	ขม	แก้ท้องเสีย	1 กำมือ
2. สาคน้ำข่อย	หอม	บำรุงเลือด	2 กำมือ
3. เปลือกนางหวาน	หวาน	บำรุงกำลัง	5 กำมือ
4. แก่นมะเกลือ	เผื่อน	ฆ่าพยาธิ	1 กำมือ
5. หัวบัวเส้น	เบื่อเมา	นอนวักลายเป็นแผล	1 กำมือ
6. แก่นชะเอม	หวาน / หอม	บำรุงเลือด, บำรุงหัวใจ	5 กำมือ
7. ขาจุน (หากชอบเมา)	เบื่อเมา	ฆ่าแมลง	1 กำมือ
8. พริก	เผ็ดร้อน	บำรุงเลือด	1 กำมือ
9. หนวดแมว	รสรื่น	โรคนี้	1 กำมือ
10. น้ำเหล้าขวดแรก			1 ขวด
11. ข้าวเหนียว			4 กก.

วิธีทำ

1. นำสมุนไพรมาสับให้ละเอียด
2. แช่น้ำพอท่วมยาให้ได้ 3 คืน
3. นำข้าวมาแช่ให้อ่อน
4. ตำข้าวให้ละเอียด
5. นำน้ำหมักสมุนไพรมาผสมแป้งข้าวเหนียวให้พอปั้นได้
6. ปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าลูกหมาก ใส่ในกระด้งรองด้วยแกลบ
7. ให้เอนิ้วหัวแม่มือจิ้มให้เป็นรอย แล้วนำน้ำสมุนไพรมาหยดลงให้เต็ม
8. จากนั้นให้น้ำร้อนห่อผ้าขาวพันใส่ให้พอชุ่ม

9. เอาผ้าขาวบางมากุมปิดให้มีดชิด นำไปเก็บไว้ในที่ร่มไม่ให้ถูกแดด
10. ทิ้งไว้ 3 คืน เมื่อเปิดผ้าขาวออกจะเห็นรากสีขาวขึ้นเต็มก้อน
11. นำไปฝังไว้ในที่ร่มให้ลมผ่านประมาณ 1 สัปดาห์ แล้วสามารถนำไปทำยาได้

ตำราการทำแป้งเหล้า นายคำปอง นาคำ บ้านเลขที่ 32 หมู่ 4 บ้านกุดหิน ต.คำแมด

อ.กุดชุม จ.ยโสธร

ส่วนประกอบ

ชนิด	รส	สรรพคุณ	ปริมาณ
1. ชะเอม	หวาน	บำรุงเลือด	1 ช้อนครึ่ง
2. คีปาลี	เผ็ด	บำรุงเลือด / หัวใจ	ครึ่งช้อน
3. พริกไทย	เผ็ดร้อน	บำรุงเลือด / หัวใจ	1 ใน 4 ช้อน
4. หวานน้ำ (สด)	ขม	ท้องเสีย / บิด	5 กำมือ
5. รากหมาก (สด)	ขม,ฝาด	ยาเย็น / แก้ไข้ / ตัวร้อน	1 กำมือ
6. รากมะพร้าว (สด)	ขม,ฝาด	ยาเย็น / แก้ไข้ตัวร้อน	1 กำมือ
7. รากเครือโศภนน้อย(สด)	ขม,หวาน	ยาบำรุงธาตุ	1 กำมือ
8. เปลือกนางหวาน (สด)	เผ็ด,เผื่อน	บำรุงกำลัง	1 กำมือ
9. กระเทียม (สด)	หอม,เผ็ด	บำรุงหัวใจ	2 กิโลกรัม
10. ข้าวเหนียวคั่วแล้ว			
11. ชิงน้อย (สด)	หอม,เผ็ด	บำรุงหัวใจ	1 หัว
12. เหล้าเค็ด			

วิธีทำ

1. นำสมุนไพรสดมาล้างเป็นชิ้น ๆ ต้มใส่น้ำ 3 ชัน ต้มให้เหลือประมาณ 2 ชันกรองแล้วทิ้งไว้ให้เย็น
2. นำกระเทียมและชิงมาบด (ตำ) ให้เข้ากันผสมน้ำที่ต้มไว้
3. นำไปผสมกับข้าวพอนั่นได้
4. ปั่นเป็นก้อนแล้วนำไปใส่ในกระดังที่รองด้วยเกลือ
5. นำเหล้าเค็ดมาพรมให้พอชุ่ม
6. นำลูกแป้งเค็ดที่บดแล้วมาผสมให้เข้ากัน

7. เอาผ้าขาวมาปิดกระด้าให้มีลวดขีด เก็บไว้ในที่ร่มประมาณ 3 วัน
8. เปิดผ้าออกแล้วนำไปผึ่งแดดประมาณ 1-2 แดด นำลูกแป้งไปทำสาโทได้

ตำราการทำแป้งเหล้า นายบุญชู ไชยชุม บ้านเลขที่ 137 หมู่ 5 ต.สาขนาวัง อ.นาหว้า จ.กาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. รากคดหมา
2. รากหมาก
3. รากหมาน้อย
4. รากส่่องฟ้า
5. รากมะพร้าว
6. เครื่องเขยและเครื่องหั่นใช้
 - อย่างละเท่า ๆ กัน (อย่างละ 1 ชนิด) ทำแป้งได้ 100 ก้อน
 - ใช้แป้งข้าวเจ้าแดง 1 ถัง

วิธีทำ

1. นำแป้งข้าวมาผสมกับแป้งเก๋าคละเอียด 10 ก้อน
2. นำยาสมุนไพรทั้งหมดบดให้ละเอียด มาผสมให้เข้ากัน
3. เติมน้ำแล้วตุกให้เข้ากันพอปั้นได้
4. ปั้นให้ได้ขนาดเท่าไข่นกกระทา นำมาใส่ในกระด้งร่อนให้ลูกแป้งกลมน
5. ขณะที่ร่อนให้เป่าพรมด้วยน้ำเปล่าเด็ดไปเรื่อย ๆ ประมาณครึ่งแก้ว และทองคำตาไปด้วย
6. นำลูกแป้งไปลงในหม้อดิน ใช้ผ้าขาวบางปิดให้มีลวดขีดทิ้งไว้ 3 คืน
7. นำออกผึ่งแดดให้แห้งประมาณ 3 วัน หากแดดไม่จัดให้ผึ่งต่อจนแห้ง
8. เก็บไว้ในที่แห้งและนำไปทำสาโทได้

ตำราการทำแป้งเหล้า พ่อจรัส วิชาชัย บ้านเลขที่ 3 บ้านหัวโนนเปลือย หมู่ 5 ต.กุดฉ่องชัย
กิ่งอำเภอน้องชัย จ.กาฬสินธุ์

ส่วนประกอบ

1. หัวผักชีข้าง	1 กิโลกรัม
2. รากมะเขือขื่น	1 กำมือ
3. ใบขมิ้นแห้ง	7 ใบ
4. ข้าวเหนียว	3 กิโลกรัม
5. ขาฉุน	3 ชีด
6. น้ำหมักนึ่งที่เย็นแล้ว	

วิธีทำ

- นำส่วนประกอบที่ 1 - 3 มาตำให้ละเอียด
- นำน้ำหมักนึ่งที่เย็นแล้วไปแช่ขาฉุน
- กรองเอาเฉพาะน้ำไปหมักสมุนไพรที่ตำละเอียดแล้ว
- กรองเอากากออก แล้วนำน้ำไปผสมกับแป้งข้าวเหนียวให้พอปั้นได้ (เหลือไว้เป่าประมาณ 1 แก้ว)
- ปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าลูกมะนาว ใช้นิ้วชี้กดให้เป็นหลุมนำน้ำที่เหลือมาเป่าพ่นให้ชุ่ม
- โรยด้วยเชื้อแป้งเก่า จากนั้นนำน้ำเหล้ามาเป่าให้พอชุ่ม
- นำผ้าขาวมาคลุมไว้ แล้วไปเก็บในที่ร่ม 3 คืน สังเกตดูจะเห็นขึ้นขนสีขาว จะถือว่าดีมาก
- เอาผ้าขาวออกนำไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วนำไปทำเหล้าได้

ตำราสูตรการทำแป้งข้าวหมาก จากหนังสือประกอบอาหาร อ.เกษม พุ จ.ขอนแก่น

ส่วนประกอบ

1. ข้าวสารข้าว	1 ลิตร
2. ชะเอม	20 กรัม
3. พริกไทย	10 กรัม
4. ขิง	20 กรัม
5. กระเทียม	35 กรัม
6. ลูกแป้งข้าวหมาก	30 กรัม (4 ลูก)

วิธีทำ

1. ซาวข้าวให้สะอาดแช่ค้างคืนไว้ รุ่งเช้าผึ่งให้สะเด็ดน้ำ
2. นำข้าวมาบดให้ละเอียด
3. นำส่วนผสมต่าง ๆ มาตำให้ละเอียด
4. นำมาผสมกันร่อนเอาส่วนที่ละเอียดส่วนที่หยาบนำเอาไปตำให้ละเอียดแล้วร่อนไปเรื่อย ๆ
5. ใส่น้ำพอปั้นได้ ปั้นให้ได้ขนาดเท่าเล็บมือ เสริมแล้วผ่าครึ่งวางไว้บนตะแกรง
6. โรยแป้งเกาทัณฑ์ละเอียด ปิดด้วยผ้าขาวทิ้งไว้ประมาณ 2 คืน แป้งจะขึ้นรูปมีกลิ่นหอม เมื่อแห้งสนิทนำไปเก็บไว้ที่แห้ง หรือนำไปทำข้าวหมาก

สูตรการทำแป้งข้าวหมากได้จากเอกสารการจัดทำรวบรวมภูมิปัญญาเพื่องานชุมชนหมอยาพื้นบ้านภาคอีสานคันได้จากหนังสือการทำลูกแป้ง ห้องสมุดสถาบันราชภัฏเลย ไม่ระบุผู้เป็นเจ้าของ

ส่วนประกอบ

ชนิด	ข้าวหมาก	ชาโท
1. ชะอม	15 กรัม	40 กรัม
2. พริกไทย	7 เมล็ด	6 เมล็ด
3. คีปรี	60 กรัม	6 กรัม
4. กระเทียม	15 กรัม	40 กรัม
5. ขิงแห้ง	15 กรัม	40 กรัม
6. ข่าแห้ง	15 กรัม	20 กรัม
7. ข้าวเจ้า	1,500 กรัม	2,500 กรัม
8. หัวหอม	-	20 หัว

หมายเหตุ - ลูกแป้ง 5 กรัม ต่อแป้ง 1 กิโลกรัม

- ความชื้นขณะนวด 45 – 46 % เหมาะที่สุดในการปั้นเป็นก้อนได้
- คุณภาพแป้งที่ดีจะมีลักษณะโปร่งเบาสีขาวนวล ไม่มีรอยแตกร้าว ก้อนแป้งเป็นรูปทูน ซึ่งเกิดจากการฟูของแป้งขณะบ่ม เมื่อขยี้จะยุ่ยเป็นผงละเอียด ไม่มีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว
- ส่วนผสมสมุนไพรที่เหมาะสมจะลดจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนเช่นขิง ชะอม คอกจันทร์ และลูกจันทร์ยังการเจริญของจุลินทรีย์ได้